

63.186. 673

605

**РАБОТНИЦА
і СЯЛЯНКА**
№ 8 ЖНІВЕНЬ 1963

+прилож

У зале кангрэсу. Злева — дэлегатка Беларускай ССР Ольга Барысаўна Ладыгіна.

Фота Д. Чарнова.

ГОЛАС МАЦІ СВЕТУ

Аляксандра УС

На маю долю выпала вялікае шчасце быць удзельніцай Сусветнага жаночага кангрэсу ў Маскве. Гэтыя незабыўныя хвалюючыя дні застануцца надоўга ў памяці і сэрцы.

Голас маці, як набат, гучаў на Сусветным кангрэсе. Ён прарываўся за сцены Крамлёўскага палаца і разносіўся па ўсім свеце.

Жанчыны, маці ста чатырнаццаці краін свету, далёкімі і часам нялёгкімі шляхамі прыехалі ў Маскву. Яны прывезлі на кангрэс свае самыя дарагія, самыя запаветныя мары, каб выказаць іх з гэтай высокай трыбуны, выказаць усё, што хвалюе, што засмучае і непакоіць, выказаць сваю рашучасць змагацца супраць тых, хто перашкаджае весела смяцца дзецям, радавацца жыццю і сонцу дарослым.

Ці могуць жанчыны Японіі і іншых краін быць спакойнымі, калі іх дзеці ўначы прачынаюцца ад гулу амерыканскіх рэактыўных самалётаў? Ці могуць быць спакойнымі жанчыны прыбярэжных краін Міжземнага мора, у якім шыраць амерыканскія падводныя лодкі, аснашчаныя ракетамі «Паларыс»? Ці могуць заставацца спакойнымі жанчыны краін, што яшчэ не заваявалі сваёй на-

цыянальнай незалежнасці, жанчыны, якія і да гэтага часу застаюцца нераўнапраўнымі ў грамадстве і сям'і?

Каму давялося пабываць на Сусветным жаночым кангрэсе, той, напэўна, вынес адтуль такое адчуванне, нібы зрабіў кругасветнае падарожжа. Ідзеш па шумліва ўсхваляванай зале і чытаеш адзін за другім надпісы: Індыя і Фінляндія, Аўстралія і Амерыка, Японія і Бразілія... Яркія сукні з лёгкіх рознакаляровых тканін, мудрагелістыя ўпрыгожанні на галовах чарнаскурых красунь, маляўнічыя нацыянальныя касцюмы мексіканак, жанчын Малі і Анголы.

Дэлегаткі хутка знаёміліся паміж сабой, прыколвалі значкі, дарылі сувеніры. Яны размаўлялі на розных мовах, але такія словы, як «мір» і «дружба», разумелі без перакладчыкаў. Моцныя сяброўскія поціскі рук, цёплыя ветлівыя ўсмішкі... Атмасфера давер'я і шчырасці, якая адразу ўсталявалася ў зале, збліжала жанчын. Перад пачаткам пасяджэнняў, у перапынках перад работай кангрэсу фатографы працавалі няспынна. Жанчыны бясконца фатаграфаваліся і дарылі адна адной на памяць фотакарткі.

Першае пасяджэнне кангрэсу па да-

ручэнню Міжнароднай дэмакратычнай федэрацыі жанчын адкрыла наша суайчынніца лаўрэат Ленінскай прэміі «За ўмацаванне міру паміж народамі» Ніна Папова. У сваёй прамове яна падкрэсліла, якую пачэсную ролю ў барацьбе за захаванне міру могуць адыграць жанчыны. Словы Ніны Паповай «Няхай усюды на нашай багатай і цудоўнай планеце трыумфуюць мір і сацыяльная справядлівасць! Няхай ніколі не будзе ніякай дыскрымінацыі — ні нацыянальнай, ні расавай, ні ў адносінах да жаночага полу. Няхай нідзе не будзе нястачы, хвароб і голаду! Няхай усе дзеці будуць сытыя, абутыя і адзетыя!» выклікалі бурныя апладысменты.

А колькі энтузіязму і радасці выклікала з'яўленне ў зале касманаўтаў Валерыя Быкоўскага і Валянціны Церашковай. Нам, савецкім жанчынам, было асабліва прыемна бачыць і чуць, як сустракаюць нашу Валю, нашу Чайку жанчыны ўсяго свету. Усім хацелася падысці і абняць гэту стройную, яснавокую дзяўчыну з мілым тварам, якая сваім палётам узвысіла нашу краіну і стала сімвалам жанчыны новай эпохі, сімвалам духоўнага і фізічнага раўнапраўя жанчыны.

Першымі да Валі кінуліся дэлегаткі Індыі з гірляндамі кветак — адзнакай высокай павагі. За імі падняліся жанчыны розных краін, пачалі віншаваць Валю, паціскаць ёй руку, абдымаць і цалаваць з такім запалам, што, здавалася, перагрузка будзе мацнейшая, чым была пры пад'ёме ў космас. На шыю дзяўчыне павязвалі лёгкія шалікі, надзявалі пацеркі, ёй дарылі значкі, хустчінкі, ружы і гваздзікі, малюнкi, пейзажы родных мясцін. Да Валі цягнуліся белыя, чорныя, жоўтыя рукі з паштоўкамі, бланжэтамі, лісткамі паперы, кожны хацеў атрымаць аўтограф першай жанчыны-касманаўта. Валя нікому не адмаўляла. Яна пісала, пісала, ставіла свой подпіс, які павезлі жанчыны па ўсім свеце.

Удзельніцы кангрэсу заслухалі і абмеркавалі даклады па розных праблемах міжнароднага жаночага руху. Расказалі прысутным аб усім, што набалела, што хвалюе іх народы, звярнуліся да грамадскасці з заклікам да інтэрнацыянальнай салідарнасці.

Першы даклад «Міжнародная дэмакратычная федэрацыя жанчын у барацьбе

Пралетарыі ўсіх краін, яднаецца!

РАБОТНІЦА І СЯЛЯНКА

ВЫДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ
ГОД ВЫДАННЯ ТРЫЦЦАЦЬ ДЗЕВЯТЬ

№ 8

ЖНІВЕНЬ 1963

бе за мір, нацыянальную незалежнасць, правы жанчын і шчасце дзяцей» зрабіла старшыня федэрацыі ўсімі паважаная Эжэні Катон.

— Святы абавязак маці, — гаварыла яна, — змагацца за мір. Як можна маці змірыцца з думкай, што загінуць яе дзеці, як можна змірыцца з тым, што ўсе вынікі чалавечай працы, усе матэрыяльныя каштоўнасці загінуць у атамнай вайне.

Асабліва хвалюючым быў даклад старшыні федэрацыі японскіх арганізацый Фукі Кусіда «Барацьба жанчын за мір, раззбраенне і дружбу паміж народамі». Яна расказала, што нядаўна чытала ў газеце «Сан-Францыска Кронікл» паведамленне аб тым, што адзін хлопчык спытаў у свайго таты: «А ты прыйдзеш па мяне адразу пасля таго, як будзе скінута бомба? Скажы, ты, праўда, прыйдзеш у школу, каб дапамагчы мне?». Які адказ на гэтае пытанне могуць даць амерыканскія бацька і маці? А бацькі і маці з Японіі, якія перажылі трагедыю Хірасімы, ведаюць, што нясе з сабой атамная вайна. Вось чаму даклад Фукі Кусіда зрабіў на прысутных такое вялікае ўражанне.

Заклік дакладчыцы да аб'яднання жанчын з усімі міралюбівымі сіламі зямнога шара ў барацьбе за мір і ўсеагульнае раззбраенне выклікаў гарачае адабрэнне. Жанчыны Японіі перадалі прэзідыуму кангрэсу палатно, на якім вышыты ўсе дзвесце амерыканскіх ваенных баз, размешчаных вакол Японіі.

Як трэба выходзіць дзяцей, каб яны выраслі дастойнымі людзьмі нашай эпохі, як абараніць іх права на жыццё, на адукацыю і шчасце — такое пытанне цікавіла многіх. Доклад на гэту тэму зрабіла прадстаўніца рэвалюцыйнай Кубы Вільма Эспін дэ Кастра.

— Дарагія сяброўкі ўсяго свету! Прывітанне вам з нашай краіны, — гаворыць дакладчыца, — дзе цяпер мы пяём дзецям калыханкі, поўныя веры ў будучыню. Мы прывезлі вам прывітанне ад усіх нашых жанчын: ад нашай вызваленай сялянкі, якая, схіліўшыся сёння над бараздой, ведае, што з поля, якое яна засявае, ураджае будзе належаць ёй; ад нашай маладой дзяўчыны, якая ў радах апалчэння з аўтаматам у руках гатовая абараняць незалежнасць сваёй Радзімы і сваю сацыялістычную рэвалюцыю; ад нашай работніцы, якая цяпер нароўні з мужчынамі кіруе машынамі і трактарамі; ад нашых працаўніц аховы здароўя і асветы: урачоў, настаўнікаў, студэнтак. Прыміце ад усіх кубінскіх жанчын, якія аб'ядналіся ў будаўніцтва новай Кубы, наша брацкае прывітанне.

Дакладчыца прывяла яркія факты, якія сведчаць аб цяжкім становішчы дзяцей многіх капіталістычных і залежных краін свету. Толькі ў Лацінскай Амерыцы налічваецца 70 мільёнаў непісьменных. Ад недадання, голаду і розных хвароб гаснуць сотні тысяч дзяцей беднякоў. Сярэдні ўзровень адукацыі ў Лацінскай Амерыцы не дасягае і аднаго навучальнага года. У краінах Афрыкі і Азіі становішча яшчэ горшае. На афрыканскім кантыненте непісьменнасць дасягае 85 працэнтаў.

У заключэнне дакладчыца заклікала жанчын свету аб'яднаць свае намаганні ў барацьбе за мір, заснаваны на ўзаемнай павазе, на мірным суіснаванні

ўсіх народаў, на ўсеагульным і поўным раззбраенні. Толькі ва ўмовах захавання міру на зямлі магчыма дасягнуць паляпшэння жыцця народаў.

У адрас кангрэсу прыбылі тысячы віншаванняў. Іх прыслалі кіраўнікі вялікіх дзяржаў, вядомыя грамадскія дзеячы, пісьменнікі і мастакі, мільёны простых людзей, якія падтрымлівалі кангрэс.

Пасланне Мікіты Сяргеевіча Хрушчова ўдзельніцы кангрэсу сустрэлі бурнымі апладысмантамі. Словы прывітання «Слава!», «Віва!», «Дружба!» гучалі ў зале. Імя М. С. Хрушчова, нястомнага барацьбіта за мір, носбіта ідэй міру і справядлівасці ўпаміналася ў выступленнях многіх дэлегатак.

Адна за другой узнімаліся пасланцы розных краін на трыбуну і выказвалі свае самыя запаветныя думкі. Усе прамовы зводзіліся да таго, што людзям перш за ўсё патрэбны мір, свабода, незалежнасць, жыццё, вартае чалавека. У кожнай з іх гучаў вялікі клопат маці, каб яе дзеці былі накормлены і здаровыя, вучыліся ў школах, маглі расці шчаслівымі. Усім жанчынам свету хочацца мець палітычныя правы, быць раўнапраўнымі з мужчынамі ў грамадстве і сям'і.

Многія дэлегаткі пачыналі свае выступленні з таго, што зайздросцяць савецкім жанчынам, іх раўнапраўнаму ста-

Добры дзень, наша Чайка! — так пачала сваю прамову Элізабет Чыція, дэлегатка маленькай афрыканскай краіны Басуталенд. Яна заклікала жанчын свету змагацца за мір, за раззбраенне, за аб'яднанне ўсіх змагаюў у барацьбе за светлы ранак. І скончыла словамі вядомай песні на рускай мове:

Дэлегаткі Сусветнага кангрэсу міру знаёмяцца з Масквой. На здымку: дэлегацыя Мангольскай Народнай Рэспублікі.
Фота Д. Чарнова.

новішчу ва ўсіх галінах палітычнага і эканамічнага жыцця, адзначалі нашы вялікія поспехі і тыя вяршыні, якіх дасягнулі савецкія жанчыны.

Прамовы дэлегатак пачыналіся словамі захаплення бяспрыкладным подзвігам першай жанчыны-касманаўта. Валя, як яе любоўна называлі, стала вялікай радасцю і гонарам кангрэсу.

— Добры дзень, наша гераіня Валя!

Пусть всегда будет солнце,
Пусть всегда будет небо,
Пусть всегда будет мама,
Пусть всегда будет мир!

Гэтая песня палюбілася жанчынам розных краін свету. Яе спявалі ў час перапынкаў работы кангрэсу, яе спявалі ўсе шэсць тысяч чалавек пры яго закрыцці.

КАНГРЭС МІРУ І ДРУЖБЫ

ЖАНЧЫНЫ ЎСЁЙ ПЛАНЕТЫ СКАЗАЛІ: НЕ! ВАЙНЕ

БІМАЛА ДЭВІ МАШКЕ,
старшыня жаночай
федэрацыі Непала

Ужо ў першы дзень прабывання ў Маскве я пераканалася ў праўдзівасці слоў аб тым, што «Масква — самы гасцінны горад». Мне давялося пабываць у многіх гарадах капіталістычных краін, але нідзе я не сустрэла такой гасціннасці, такой добразычлівасці, як у савецкай сталіцы. Там, у капіталістычных гарадах, кожны думае толькі пра сябе, пра свой асабісты дабрабыт. У гэтых гарадах адчуваеш сябе зусім адзіночым, нікому не патрэбным. Іншая справа ў Маскве. Тут на кожным кроку сустракаеш увагу і шчырыя, тут гатовы аказаць табе любую дапамогу, калі

ў ёй маеш патрэбу. І адчуваеш сябе як у роднай сям'і. Кангрэс, які закончыўся, — выдатная падзея ў жыцці не толькі жанчын, але і ўсяго чалавецтва. Бо яго рашэнні і заклікі накіраваны на дабро людзей, на пазбаўленне народаў ад пагрозы вайны. Нас, жанчын, больш палавіны насельніцтва зямнога шара, і мы можам многае зрабіць, каб захаваць мір.

З дакладаў і выступленняў дэлегатак мы даведліся аб многіх выдатных справах жаночых арганізацый, якія ўдзельнічалі ў руху за мір, за раўнапраўе сярод жанчын.

Мне хочацца раскажаць беларускім жанчынам, якая работа ў гэтым напрамку праводзіцца ў нас, у Непале.

Толькі зусім нядаўна, пасля вызвалення маёй краіны з-пад каланіяльнага прыгнё-

ту, жанчыны атрымалі магчымасць удзельнічаць у грамадскім і палітычным жыцці. Напярэдадні Сусветнага кангрэсу ўсе жаночыя арганізацыі Непала аб'ядналіся ў адзіную арганізацыю. Канферэнцыя арганізацый, якая нядаўна адбылася, прыняла рашэнняў, накіраваных на падтрымку палітыкі нацыянальнай рэканструкцыі краіны. Мы выступілі супраць шлюбных дзяцей, супраць мнаганонства, што, на жаль, яшчэ мае ў нас месца. Зараз разгортваем рух за арганізацыю ў кожнай акрузе школ для дарослых жанчын, дабіваемся адкрыцця майстаран для беспрацоўных жанчын.

Жанчыны Непала выходзяць і на арэну палітычнага жыцця. На канферэнцыі нашай арганізацыі мы выбралі трох сваіх прадстаўнікоў у нацыянальны пангайт (аднапалатны заканадаўчы орган).

З добрым настроем, з вялікай удзячнасцю да масквічоў пакідаю я вашу цудоў-

Жанчыны Фінляндыі прыслалі ў падарунак кангрэсу тры тысячы пацеркаў, зробленых з дрэва, і папрасілі сваіх дэлегатак сказаць, што яны жадаюць, каб гэтыя пацеркі раскаціліся па ўсім свеце і напаміналі жанчынам розных краін аб тым, што жанчыны Фінляндыі не жадаюць вайны, што яны заклікаюць усіх змагацца за захаванне міру.

Прадстаўніцы горада-героя Волгаграда прывезлі на кангрэс жменьку зямлі, палітай крывёю савецкіх людзей, якія цаною свайго жыцця выратавалі народы многіх краін ад фашызму.

Яркім, хваляючым, незабыўным было выступленне слаўнай дачкі іспанскага народа Даларэс Ібаруры. Мы добра памятаем яе словы, звернутыя да іспанскага народа ў час яго барацьбы з мя-

цежнікамі Франка перад другой сусветнай вайной: «Лепш памерці стоячы, чым жыць на каленях!» Гэтыя словы надавалі сілу іспанскім камуністам. Гэтыя ж словы надавалі сілу і нам у барацьбе з фашысцкімі захопнікамі: і тым, хто ваяваў з вінтоўкай у руках, і тым, хто нёс працоўную вахту ля станкоў і варштатаў, і тым, хто карміў хлебам савецкі народ. Мне раней не даводзілася чуць палымных прамоў Ібаруры.

І вось цяпер мне пашчаслівілася пачуць яе неперадаваемы голас. На трыбуну ўзнялася прыгожая немаладая жанчына, валасы якой пасерабрылі не толькі гады, але і вялікае асабістае гора. Яе сын загінуў ад рукі фашысцкіх забойцаў, абараняючы нашу Радзіму. Словамі нельга перадаць уражанне ад прамовы Даларэс Ібаруры, яе трэба было чуць. У зале літаральна грывнула бура апладысmentaў. Усе ўзняліся са сваіх месц, пачуліся воклічы: «Даларэс, Даларэс, Даларэс!» Вуснамі Даларэс нібы гаварыла ўся зняважаная, змучаная фашысцкім рэжымам Іспанія. Даларэс назвала кангрэс вялікім кангрэсам Надзеі, Дружбы і Адзінства. Яна заклікала ўсіх маці аб'яднацца ў барацьбе за мір, свабоду, прагрэс і справядлівасць.

Пры абмеркаванні дакладаў і выступленняў гучалі разумныя, хваляючыя, поўныя рашучасці і волі да барацьбы за мір і шчасце на зямлі прамовы прадстаўніц вялікіх і малых краін. Дэлегаткі перадавалі кангрэсу наказы жанчын, што паслалі іх на сусветны форум.

— Паедзеш у Маскву, раскажы там усю праўду аб нашым цяжкім жыцці, — так наказвалі жанчыны маленькай краіны Гамбія сваёй дэлегатцы Рамон Салах. І Рамон запэўніла ўсіх, што жанчыны яе краіны гатовы абараняць мір.

— Нашы сэрцы з тымі, хто супраць вайны, — даручылі перадаць Фаціме Хасан жанчыны Марока.

З марамі аб лепшай долі для сваіх

У зале пасяджэнняў. На здымку: юная масквічка Люда Тарасава рада знаёму са старшынёй федэрацыі кубінскіх жанчын Вільмай Эспін дэ Кастра.

зняважаных сясцёр прыехала на кангрэс маладая жанчына з Судана. У белым пакрывале на галаве, стройная, смуглявая, з такім жа смуглявым сямімесячным дзіцем на руках увайшла яна ў залу пасяджэнняў. Ласкавыя белыя рукі падхапілі малое, затым да яго пацягнуліся многія рукі. Дзіця спакойна пераходзіла ад адной да другой жанчыны, нібы разумеючы, што гэта маці — абаронцы ўсіх дзяцей свету.

Вялікае ўражанне на прысутных зрабіла прамова ўдавы героя-камуніста, сакратара ЦК Камуністычнай партыі Ірака Таміны Адыль. Ёй вельмі цяжка. Дзве яе дачушкі разам з ёю, яны яшчэ не ведаюць аб гібелі бацькі, а двухгадовы сыноч застаўся на радзіме ў небяспецы. Там тысячы людзей, у тым ліку і дзяцей, кідаюць у турмы.

— Вы ведаеце, якія ў яго былі вочы? — гаворыць Таміна пра мужа. — Я любіла іх. Яны мне былі даражэйшыя за мае вочы. Забойцы выразалі яму вочы.

Тонкая, хударлявая Таміна ў чорным жалобным убранні моцным замком змыкае рукі, узнімае іх над галавой і гучна, на ўсю залу вымаўляе:

— Смерць фашызму — ворагу прыгажосці, жыцця і шчасця!

— Маці свету! Аб'яднайцеся ў імя выратавання сваіх дзяцей! Змагайцеся за мір!

Шэсць дзён працаваў кангрэс. Пасяджэнні яго закрываліся пасля адзінаццаці гадзін вечара.

К канцу шостага дня кангрэс прыняў зварот да жанчын усіх кантынентаў, заклікаючы іх да салідарнасці і дружбы паміж усімі жанчынамі і ўсімі народамі, да аб'яднання ўсіх сіл у барацьбе за мір. Супраць гэтага дакумента галасавалі дэлегаткі Кітая і Албаніі. Яны супрацьпаставілі сябе ўсяму свету і аказаліся ізаляванымі.

Энтузіязм удзельніц кангрэсу, іх гарачае жаданне змагацца за мір яскравей за ўсё гавораць аб самым заветным імкненні жанчын, маці, імкненні ўмацаваць мір на зямлі. Няхай заўсёды ярка свеціць сонца! Мір пераможа вайну!

ную краіну. Пастараюся, каб праўду пра яе ўведала як мага больш жанчын майёй краіны і каб як мага лепш былі ажыццёўлены рашэнні, прынятыя на кангрэсе.

ЯНИНА СУЗКА-ЯНАКОЎСКА,
дырэктар тэкстыльнай
фабрыкі гор. Лодзі
[Польшча]

Карыстаюся выпадкам, каб перадаць гарачае, сардэчнае прывітанне жанчым нам Беларусі ад тэкстыльшчыц Лодзі.

Абодва нашы народы добра пазналі жакі вайны. Толькі дзякуючы сацыялістычнаму ладу, кіраўніцтву Камуністычнай і рабочай партый нам удалося ў такі кароткі тэрмін залячыць раны вайны і рушыць далей уперад народную гаспадарку і культуру.

Хутка споўніцца два дзесяцігоддзі, як скончылася вайна, але ў свеце і сёння яшчэ пахне порахам. Ёсць яшчэ людзі, якія выношваюць шалёныя планы паўтарэння бліцкрыга. Але яны забываюць, што цяпер і Савецкі Саюз і Польшча не тыя, што былі ў 1939—41 г.г.

Няхай таксама ведаюць падпальшчыкі вайны, што сёння на абарону свету паўсталі мільёны і мільёны людзей усіх кантынентаў. Лепшае пацвярджэнне гэтаму кангрэс, імкненне яго ўдзельнікаў, якія прадстаўляюць жанчын усяго свету, не дапусціць вайны.

Не магу без хвалявання ўспомніць урачыстыя мінуты, калі ў Крамлёўскім Палацы з'ездаў падняліся больш 1.400 жанчын — белых, чорных, жоўтых, каб сказаць рашучае: не! вайне, каб патрабаваць ад кіраўнікоў урадаў раззбраення, спынення выпрабаванняў ядзернай зброі.

Асабліваю ўрачыстасць нашаму кангрэсу надаў удзел у яго рабоце першай у свеце жанчыны-касманаўта, вайскай суайчынніцы Валянціны Церашковай. Бачачы Валянціну, увенчаную лаўрамі славы, мы адчувалі двайную радасць: і ад таго, што яна сваім бяспрыкладным полётам даказала, што і для жанчын космас не «забароненая зона»; і ад таго, што гэта была прадстаўніца Савецкага Саюза — магутнай дзяржавы, якая цвёрда

КАНГРЭС МІРУ І ДРУЖБЫ

Наш карэспандэнт звярнуўся да раду дэлегатак кангрэсу з просьбай падзяліцца сваімі ўражаннямі аб прыбыцці ў Маскву і рабоце кангрэсу, а таксама выказаць свае думкі, свае планы далейшай барацьбы за мір.

На 2 і 3 старонках мы публікуем некаторыя з атрыманых адказаў.

і паслядоўна адстойвае справу міру.

Кангрэс закончыў работу. І кожная з нас, вярнуўшыся дадому, з падзеяў кангрэсу энергіяй возьмецца за правядзенне ў жыццё яго рашэнняў.

СУЗАНА КРУЗ САМПАЮ,
выкладчыца з Сан-Паўла
[Бразілія]

Аб Маскве, аб яе прыгажосці я шмат чула і чытала. Але тое, што я ўбачыла сваімі вачыма ў дні прыбыцця на Сусветны кангрэс жанчын, пераўзышло ўсе мае чаканні. Асабліва моцнае ўражанне зрабілі на мяне архітэктура горада, яго старажытныя і новыя помнікі. Красная плошча і сабор Васілія Блажэннага. Крэмль і Палац з'ездаў. Вялікі тэатр... Універсітэт на Ленінскіх гарах. Светлыя будынкі школ... Масква цудоўная і непаўторная. Гэта казачны горад, і жыць у ім вялікае шчасце.

Я вельмі шчаслівая, што ўдзельнічала ў вялікім форуме жанчын, уся работа якога была накіравана да адной высакароднай мэты — усімі сіламі і сродкамі дабіцца міру. Я адчувала вялікае задавальненне ад таго, што дэлегаткі, якія прыехалі з розных куткоў зямнога шара, так аднадушна выказваліся за мір і дружбу, пракліналі вайну і тых, хто спрабуе яе развязаць.

Яшчэ і сёння ў многіх краінах становішча жанчын цяжкае. Яны не карыстаюцца раўнапраўем, не маюць допуску да палітычнай і грамадскай дзейнасці і да адукацыі. Па прыклады даўна хадзіць не трэба. І ў майёй краіне ўмовы жыцця жанчын вельмі цяжкія. Амаль палавіна жанчын непісьменная.

Вопыт барацьбы за паляпшэнне жыцця і за мір, вопыт, якім так шчодро дзяліліся на кангрэсе прад-

стаўніцы розных народаў, дапаможа і жаночым арганізацыям нашай краіны ў іх рабоце.

Кангрэс заклікаў усіх жанчын свету да актыўнай барацьбы за мір, за паляпшэнне становішча жанчын у грамадстве і сям'і. Мы, удзельнікі вялікага форуму, абавязаны давесці гэтыя рашэнні да кожнай жанчыны, зрабіць яе актыўным барацьбітом за лепшае жыццё.

Галоўная мэта нашага руху — мір і мірнае суіснаванне, бо толькі пры захаванні міру магчымы прагрэс чалавецтва.

ФУНМІЛАЙО РАНСОМ
КУЦІ,
прэзідэнт федэрацыі
жаночых арганізацый
Нігерыі

Ва ўпартай барацьбе за ваяваў наш народ сваю нацыянальную незалежнасць. Нашы жанчыны толькі зараз упершыню выходзяць на дарогу грамадскай дзейнасці.

На кангрэсе шмат гаварылася аб прыгнечанні, якому падвяргаўся наш народ, і ў прыватнасці жанчыны. Зараз мы разам з усімі жанчынамі свету на ўвесь голас заяўляем свой пратэст супраць вайны, супраць выпрабаванняў ядзернай зброі і гонкі ўзбраенняў. Мы хочам, каб рэактыўны пыл не засцілаў яркае сонца нашага кантынента, каб наш народ меў магчымасць вучыцца, працаваць, навярстаць усё тое, што страціў у выніку панавання каланіялізму.

Наша краіна, як і ўсе малодыя дзяржавы Афрыкі, мае вялікую патрэбу ў пісьменных, адукаваных людзях. І калі б тыя сродкі, якія трацяцца на падрыхтоўку вайны, аддаць на адукацыю, павышэнне дабрабыту народаў, на ахову здароўя — мы б вельмі хутка

сталі на ногі, пазбавіліся ад галечы, голаду і невуцтва. Дабіцца гэтага — наша мэта.

Мы вельмі ўдзячны савецкім людзям, якія так многа зрабілі для поспеху работы Сусветнага кангрэсу жанчын. У гэтым мы бачым праяўленне гарачай зацікаўленасці савецкага народа ў захаванні міру.

ЛЮДМІЛА ПАЙДУШАКОВА,
астраном [Чэхаславакія]

Мне давялося бываць на розных міжнародных кангрэсах. Але Сусветны кангрэс жанчын у Маскве на мяне зрабіў самае моцнае ўражанне. Савецкі ўрад, масквічы прадставілі для работы кангрэсу самы лепшы свой палац — Палац з'ездаў у Крамлі. Мне яшчэ не даводзілася бачыць раней такога велічнага, я нават сказаў б, казачнага будынка.

На мяне незабыўнае ўражанне зрабіла сустрэча з першай у свеце жанчынай-касманаўтам Валянцінай Церашковай. Народ, які выхаваў такіх гераінь, як Церашкова, заслугоўвае павагі і любові. Такі народ непераможны.

Прымаючы на кангрэсе рашэнні, мы адчувалі рэальную сілу, якая забяспечыць іх выкананне. Гэта — сіла мільёнаў жанчын нашай планеты, для якіх захаванне міру — гэта ў першую чаргу справа жыцця іх дзяцей, гэта — сіла магутнага лагера сацыялізма, на чале якога стаіць Савецкі Саюз.

У нашай высакароднай барацьбе за мір нас натхняюць цёплыя словы паслання кангрэсу М. С. Хрушчова, яго высокая ацэнка нашай дзейнасці, яго запэўненне, што Савецкі ўрад і надалей будзе праводзіць завешчаны Леніным курс на ўмацаванне справы міру, і яго заклік да ўсіх жанчын зямлі — яшчэ цясней згуртавацца ў агульным свяшчэнным паходзе за перамогу трывалага міру і сацыяльнага прагрэсу.

БЛАКІТ

над Гарынню

Іван КІРЭЙЧЫК

Нарыс

Ёсць у палескіх рэк свая асаблівасць: усе яны ціхія, спакойныя. Гарынь не такая. Бурна коціць рака свае воды з Крамянецкіх вышынь, рве віры, кідае пад ногі сабе цэлыя берагі-абрывы, на дужых сваях плячах імкліва нясе да Прыпяці магутныя дубы-выварачі. Страшная Гарынь вясною: так разальецца — ні канца, ні краю ёй; паглядзіш — падзі-вішся: у адным месцы сярод гэтага блакітнага мора тырчыць з вады лясок, у другім — цэлая вёска, і нават такая, як Рубель, дзе дамоў пад дзве тысячы набярэцца, а з вуліцы на вуліцу ці з хаты ў хату хіба толькі на лодцы-пласкадонцы дабарэшся... Спусціцца рака ў свае крутыя берагі, але доўга яшчэ не можа ўтаймавацца, толькі ў сярэдзіне лета, калі яно сухое, прыціхне крыху, і здаецца, што рака аглядаецца: а ці правільна прайшла свой шлях, а ці не дарма шумела і бушавала? Ёсць на што аглянуцца: хоць і нялёгка часам даводзілася ўзнямаць з дна завадзяў глей, пароўну размяркоўваць яго паміж лугамі і палеткамі, а, глядзі ты, як ажыло ўсё, зацвіло: лугі, як дыванамі, як кашміроўкамі тымі ўсланы: травы — у поясе; закаласіліся палі, павесялелі льнамі, ды так, што здаецца — вясняне неба ўпала на зямлю.

Ці не на Гарынь глядзячы, расла тут некалі дзяўчына — Ганна Гляд: і цяжкім лёсам, і няўрымслівым характарам, і шчодрасцю душы сваёй удалася дзяўчына ў раку...

У пачатку ліпеня ўздоўж Гарыні льны зацвілі. Спатрэбілася толькі адна ноч, самая звычайная, — і яны разліліся блакітнай паводкай, ціхім, далікатным прыбоем да самых хат падкаціліся. Гэты малюнак нібы знарок упрыгожыў нядзельную раніцу — сонечную і росную, ціхую і такую мірную... Доўга, пакуль не паклі-

кала ў хату маці, Ганна не магла адарваць вачэй ад задумлівай вясёлай і гэткай роднай далечыні. Не, яна не проста любавалася; радасць, тая добрая сялянская радасць, калі за мазалі і клопаты, за трывогі і хваляванні шчодро дорыць зямля свайму гаспадару і багатыя скарбы, і непаўторную прыгажосць, ахапіла жанчыну. Трынаццатае лета прынесла ёй гэтыя ўрачыстыя хвіліны — як гаспадыні зямлі, як гаспадыні блакітных ільняных паводак.

Той раніцай святочны настрой панавыў у хаце. Снедаючы, весела размаўлялі, смяліся. А скончылі — Ганна адразу пачала збірацца ў поле.

— Пайду прайдуся, — сказала нібы так сабе, але Надзея Іванаўна, маці, адчула, што цяпер на душы ў дачкі, і папрасіла:

— Пачакай хвілінку. І я з табой...

Яны ішлі палявой сцяжын-кай, паволі, не спяшаючыся. З травы сонца злізвала рэшткі расы. На ўскраі поля, над балотцам, кулялася кнігаўка, стараючыся адагнаць бусла, які важна паходжаў тут, прыглядаўся, прыслухоўваўся. А паабпал сцяжынкі цягнуўся да сонца цёмна-зялёны моцны даўгунец, нібы абсыпаны зверху дробнымі блакітнымі матылямі-кветкамі.

— Зацвіў — ну і добра. І добра, што зацвіў, — усё паўтарала Надзея Іванаўна. Яна часта спынялася, каб перавесці дыханне, падносіла руку да вачэй, углядалася ўдалечынь. Старыя вочы далёка не бачаць — не відаць канца. Ногі таксама не тыя, а ісці далёка. Надзея Іванаўна добра ведае, дзе канчаюцца льны, бо схадзіла некалі палеткі гэтыя і ўдоўж і ўпоперак, але ідзе дачка ў канец пасаваў — ёй таксама хочацца паглядзець, парадавацца.

— Я ж кажу, зацвіў — і доб-

ра, — зноў паўтарае Надзея Іванаўна. — Ды такі тугі, глядзі ты, такі моцны! Добры лянок будзе.

Цяпер дык кожны скажа, што добры лён расце. А вось месяц назад цяжка было меркаваць што-небудзь. Проста дзіўна, за якіх пятнаццаць вёрст у Століне і ў наваколлі цэлыя ліўні спускаліся на зямлю, а тут ну хаця б той пыл на дарогах прыбіла — дажджы як знарок абміналі. Ганна вярталася дамоў заклапочаная, мала размаўляла, мала затрымлівалася ў хаце: калі не ў поле, дык ішла ў праўленне, да агранома. Надзея Іванаўна без слоў разумела дачку, перажывала разам з ёй, шкадавала яе. А адзін раз паціху сабралася, схадзіла ў поле: лён быў, як лён, хіба толькі мясцінамі злёгка пажоўклы, але спадзявацца на такі яшчэ можна было. Нарэшце, павінны ж былі пайсці і дажджы. І, праўда, у чэрвені нібы неба прадралася: лінулі дажджы, ды такія, як па заказу, — цёплыя, ціхія, парныя. І лён, як на дражджах, рвануўся ўгору...

У канцы поля, над Гарынню, Надзея Іванаўна не стрымалася:

— Дачушка ты мая, колькі ж яго тут?! Гэта ж на дзесяткі гадоў усіх рублёўцаў адзець можна!

Яны прыселі на траву. Надзея Іванаўна ў роздуме паківала галавой, усміхнулася той усмешкай, у якой быў далёкі, даўно мінулы боль чалавека, запытала:

— А ці памятаеш, дачушка, наш лён, палотны нашыя ці памятаеш?..

Чаму ж не памятаць. Такое не забываецца. І тую вузенькую палоску васільковага льну помніць, і тыя бялюткія сувоі палатна — адзіную надзею ўсёй сям'і — помніць Ганна. Ганне тады гадоў шэсць было, а той

малюнак і сёння, як жывы, устае перад вачамі. Бацька быў дзесь у заробках, маці некаму бульбу нанялася дакапаць, а яны, дзятва, хату пільнавалі: Оля, старэйшая, вучылася працы на асмычынах, Ганна ў лялькі гуляла, а меншыя — Маня і Валя — проста лазілі па падлозе.

Насцярожанымі вачанятамі ўставіліся ўсе яны, калі ў хату зайшоў войт з паліцыянтамі. Улада не спытала, дзе бацька і маці, — адразу падышла да куфра, выбрала палотны і панесла з хаты. Праз усю вёску з лямантам бегла ўслед за імі Оля. Яна ўжо разумела, што гэта значыць: гэта — абноўкі не чакай, гэта — не вылазь усю зіму з хаты; разумела і тое, чаму так: кожны дзень за падаткі ў кагосьці штосьці забірлі яны. А Ганне больш за ўсё запомніліся войтавы боты: яны былі высокія, блішчатыя і моцна рыпелі. І яшчэ запомніла, што ў высокім стылым небе тужліва крычалі жураўлі...

За якую долю секунды ўсё гэта прамільгнула ў памяці, усплыло, прыпомнілася да драбніц, і яна адказала:

— Помню, вядома. Вялікая ж ужо была.

Ганна круціць у пальцах, пасялянску грубаватых, доўгую мятлінку травы, задумліва перакусвае яе некалькі разоў, зноў круціць. Памяць... Ці толькі гэта на сваім жыцці давялося запомніць? Гэта проста крыўднае, а запомнілася балючае, трагічнае і нават не запомнілася — на ўсё жыццё ўрэзалася ў памяць. Трагічнае не толькі для яе адной — для ўсіх рублёўцаў...

Той дажджлівай чэрвеньскай раніцай 1943 года спорны дожджык абліў зямлю, стрэхі хат, абмыў сады, старыя бярозы ўздоўж вуліцы. Дзень пачаўся зялёным і свежым, сонечным і здаровым; дзесьці далёка яшчэ варочаўся-буркатаў гром, дзесьці на ўзмежках даспявалі пахкія суніцы і дзесьці ішла вайна, паміралі людзі. Ішла вайна і тут, ва ўсім наваколлі, але калі дзень выдаваўся добрым, вясёлым, узнімаўся настрой. Так было і ў гэтую раніцу... Адаляючыся, мірна варочаўся гром, а пад яго буркатанне крытыя фашысцкія машыны, набітыя салдатамі, уязджалі ў вёску. Салдаты груба ўрываўліся ў хаты, лавілі ўсіх маладых, заганылі на машыны. Штурхнулі на машыну і дзевятнаццацігадовую Ганну Гляд.

Везлі іх доўга, везлі ў перапоўненых машынах, у душных таварняках, везлі галодных, змучаных. І ніхто не ведаў, куды, навошта, за што. Сышлі на зямлю — вакол гаворка чужая, людзі чужыя, і ўсе зразумелі, што і зямля тут чужая — Нямецчына, рабства.

Да самага вызвалення не раз-гінала дзяўчына спіну на памешчыцкіх плантацыях, і ніякія здзекі, ні голад і пабоі — нішто так не даймала, як боль па Радзіме, пякучы, невыносны. Ці не таму ў няпоўных сорах і выпісаліся ў яе на твары густа маршчыны, а ў вала-сы так рана заплялася сівіз-на?..

Тым часам у Рублі новыя па-дзеі разгортваліся. Прыблізна праз год, у сакавіку, зноў вёску запоўнілі крытыя груза-вікі. Цэлы дзень па вуліцах гойсалі карнікі, стараючыся загнаць людзей на машыны, каб адправіць у Германію, толь-кі нічога з гэтага не выйшла. Падвечар выклікалі карнікі са Століна падмацаванне. Але на-заўтра, калі развіднела, ніво-дзін комін не выпусціў свой сіняваты дымок, не зарыпеў ні-водзін калодзежны журавель, толькі буслы мірна клекаталі на сваіх гняздоўях ды спакой-на веславалі крыламі ў блакіт-ным небе, — усю вёску, усе ча-тыры тысячы яе жыхароў, га-сцінна прынялі лясныя парты-занскія ўрочышчы Чырвоны бераг, Востраў, Пужавішча, Любохна, Друское. Людзі кіну-лі ўсё: і жывёлу, і ежу, і во-пратку.

Гітлераўцы спадзяваліся, што рублёўцы вернуцца: цэлы ме-сяц вакол вёскі стаялі пасты, але людзі не ішлі, хіба толькі па хлеб. І часта сярод начы то там, то сям раздаваліся карот-кія кулямётныя чэргі — і ўжо хтосьці не вяртаўся назад у лес; многія ўсё роўна па начах лезлі пад кулі, бо голад — не цётка, бо есці прасілі дзеці.

Спрабавалі карнікі сунуцца ў лес, але партызаны так іх папёрлі назад, што больш і но-са баяліся паказаць туды. І ад-разу ж пачалі паліць вёску. Сцяўшы зубы, сціснуўшы сэр-цы, два дні з лесу моўчкі гля-дзелі людзі, як бушавала по-лым над іхнімі сядзібамі, як з дзікім клёкатам, з прарэзлівым крыкам распачы лёталі ў чор-ным небе буслы...

Выйшлі рублёўцы з лесу ўжо ў жніўні, калі па запыленых да-рогах на Захад няспынна ішлі нашы савецкія танкі, машыны, салдаты, — на месцы іх вёскі толькі, як помнікі на могільні-ку, жудасна тырчэлі голая ко-міны ды чарнелі вакол гала-вешкі. Ад усёй паўтары тысячы сядзіб не засталася ні кала,

ні двара; і сады, і старыя бя-розы — усё пахаваў пад сабой попел, нават абрубы ў кало-дзежах да самай вады павыга-ралі. Людзі выкопвалі з-пад га-лавешак абгарэлыя сярпы, ва-стрылі іх і ішлі жаць жыта, — бо жыць трэ́ было. Капалі зямлян-кі, ставілі буданы, — бо жыць трэ́ было...

У такую вёску, земляную і буданную, і вярнулася Ганна ў чэрвені 1945 года. Нават хлеб пяклі яшчэ прама на двары...

Чалавеку патрэбна жыць, і для гэтага ён усё можа, лю-быя цяжкасці яму пад сілу. Перамагі іх і рублёўцы. Зноў вырасла вёска, такая ж вялі-кая і прыгожая, паабал Чак-вы, уся ў зелены, — шэпчуцца на вуліцах сваім шырокім лі-сцем таполі, дамавіта рассе-ліся ў гнёздах буслы, і пеўні цэлым хорам падймаюць ран-кам на працу людзей...

Шчасце, вялікае шчасце спа-койна хадзіць па роднай зямлі, сваімі рукамі ствараць яе пры-гажосць. Гэта па-сапраўднаму адчула Ганна трынаццаць год назад, калі яна, першая звен-нявая калгаса «Сцяг камуні-зма», вось гэтак жа, як і сё-ня, прыйшла ў поле; яна далі-катна гледзіла рукамі звонкія галоўкі льну, і слёзы радасці расілі вейкі, і самі казаліся словы, здаецца, менавіта гэ-тыя — пра шчасце.

У той год ураджай быў не надта — усяго па чатыры цэнтнеры валакна прыйшлося на гектар, ды і гэта была пе-рамога, вялікая радасць.

Нялёгка тады даводзілася: усё рабілася ўручную, землі былі пустыя, але людзі стара-ліся, на цяжкасці не наракалі, і з году ў год раслі ўраджаі.

Яно цяжкасці і цяпер ёсць: не тое, дык другое, а ўсё роў-на насуперак, не так, як ха-целася б. Скажам, і лётаць лі-нулі дажджы, ніводзін трактар не мог улезці на поле, і аралі коньмі, сеялі ўручную. А даж-джы лілі і лілі, і ўсе, хто бачыў гэтае поле, казалі:

— Загіне лён.

Ганна не згадзілася, падтры-малі яе і дзяўчаты. Нават саборніцтва аб'явілі са звя-ном Олі Жалінгоўскай. І ўжо цэлымі днямі прападалі ў по-лі: на месцах разор павыкоп-валі цэлыя канавы, парабілі адводы да Гарыні, а тут яшчэ зелле папёрла, рады на яго не было.

Цікаўныя жанчыны са звяна Жалінгоўскай прыходзілі потым паглядзець, — паціскалі плячы-ма, хітравата пасмейваліся; іх-нія палеткі былі больш высо-кімі, і льнаводкі загадзя ба-чылі сябе пераможцамі. Вы-нікі падвёў канец года: у Ган-ны атрымалася з гектара па 7 цэнтнераў валакна і па 6—семя, у Олі — па 4,7 цэнтне-ра валакна і па 3,8 семя. Аказа-лася, у звяне Жалінгоўскай перастараліся — замнога вя-снот салетры далі пад лён...

Ганна і Надзея Іванаўна толь-кі наважыліся ісці дамоў, як на сцэжцы паказалася жанчы-на; склаўшы рукі на грудзях, яна паволі ішла між ільноў, спакойна разглядала навакол-ле.

— Ці не пазнаеш, хто гэта там? — запытала Надзея Іва-наўна.

— Здаецца, Маня Пашкевіч. Яна.

Калі жанчына падышла блі-жэй, Надзея Іванаўна пакліка-ла:

— Чаго гэта тут ходзіш? Ідзі прысядзь, адпачні.

— Ого, а я думала, што толькі адна, аж тут і сама звен-нявая, — засмяялася Маня. — Ча-го хаджу? Ды, мусіць, таго ж, чаго і вы. — І сказала галоў-нае: — Ох, і лён жа ў нас бу-дзе, Ганна! Ты паглядзі толькі, што робіцца! — правяла яна рукою перад сабой.

Жанчына таксама прысела на траву, не перастаючы сыпаць сваё захапленне:

— Як глянеш з вёскі — ну, небачка тое разаслана...

А Ганна ўсміхалася: бач ты, якая нецярплівая, якой разга-ворлівай стала...

Хоць і дажджы не ішлі, а ад-зелля адбою не было. Неяк зайшла да Мані, — жанчына ся-дзела дома, а ў полі рук не хапала.

— Прыходзь у звяно, рабо-ты многа, — прапанавала Ганна.

— Не пайду, — адрэзала Ма-ня, нібы толькі гэтага і чакала.

— Чаму ж?

— От не пайду. Хворая я.

— Не сказала б. Бачу, не ля-жыш, а ўсё завіхаешся на пад-ворку.

— У мяне дзеці малыя, — не здавалася Маня.

— Не адна ты такая. Вунь і ў Веры Агіевіч, і ў Олі Пашке-віч, і ў Веры Разановіч дзеці ў калысках, а самі прыйшлі і

папрасіліся ў звяно. Кажуць: сумна дома сядзець. Дык пры-ходзь. Што ні кажы, а ў нас і весялей, чым дома, і карысць будзе.

Назаўтра раніцай Маня сама прыбегла.

— Даруй мне, Ганначка, — папрасіла. — Гэта ж, дурніца, пагарачылася ўчора. Пайду, пайду я ў звяно.

Ганна смяецца: бач ты, а сё-ня не ўцярпела — прыйшла і яна ў поле. Значыць, добра, вельмі добра...

У вёску яны вярнуліся пад абед. На вуліцы іх дагнала паштальён.

— Ганна Фёдараўна, вам тут штосьці ёсць, — паведаміла яна і, пакапаўшыся ў сумцы, працягнула звеннявой канверт, на якім значылася: «Дэпутату Вярхоўнага Савета БССР тав. Гляд Г. Ф.».

На прызбах пад вокнамі мірна размаўлялі людзі, мякка шапталіся таполі, сінела чы-стае неба і блакітнай павод-кай над Гарыню цвілі льны. А вуліцай ішла звычайная вя-сковая жанчына, грудзі якой упрыгожвалі медаль Выстаўкі дасягненняў народнай гаспа-даркі СССР і ордэн «Знак Па-шаны»; ішла вуліцай гаспады-ня зямлі, гаспадыня блакітных ільняных паводак, шчодрая душой і неспакойная характа-рам, як Гарынь.

Столінскі раён.

ДОБРЫ СЛЕД

Ю. ПОЛЯК

Міхаіл Савіцкі вяртаўся з бюро райкома партыі не тое, каб усхвалявацца. Ён як бы ўвесь абмяк... «Усё, што здарылася, — добры ўрок для вас, таварыш Савіцкі. Нельга так працаваць... Нельга так жыць з людзьмі».

Такія словы ён чуў і на партыйным сходзе, калі яго вызвалілі ад работы. І хто так гнеўна кінуў гэты папрок? Зіна! Цялятніца, якой некалькі год назад ён, Савіцкі, даў рэкамендацыю ў партыю. Памятае Савіцкі і той дзень, калі сінявокая дзяўчынка, пераступішы парог кабінета старшыні калгаса, стала ля дзвярэй, як укапаная. Яна камчыла ў рукаў хустачку і маўчала, толькі запыхталася і разгублена глядзела на людзей, якія тут сядзелі.

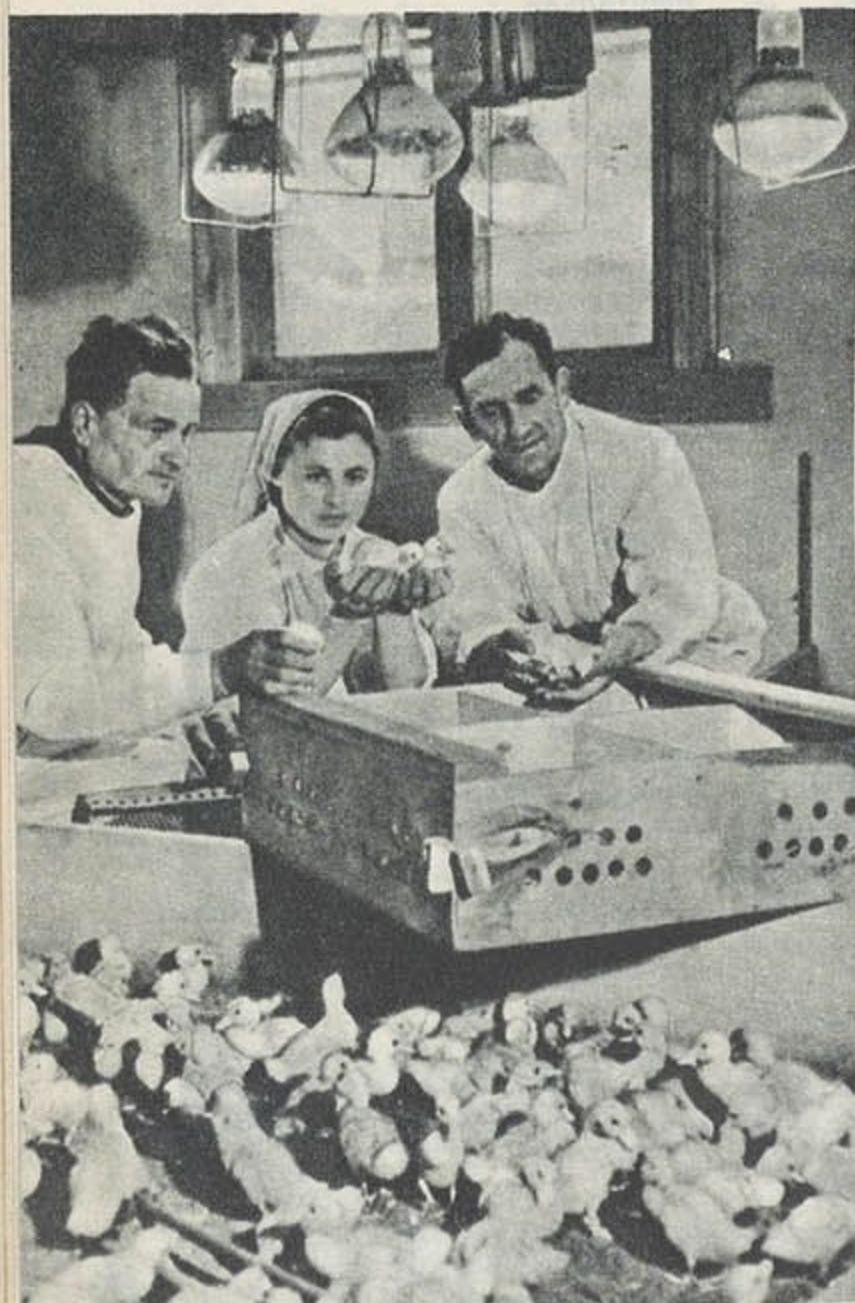
— Што скажаш? Слухаю цябе, — сказаў старшыня.

— Накіруйце мяне на ферму... даяркай...

— Цябе — даяркай! — і старшыня гучна засмяўся. — Ратуй божа! Ён змераў дзяўчынку позіркам з ног да галавы і адрэзаў:

Аршанская інкубатарная станцыя сёла дасць калгасам і саўгасам 350 тысяч куранят. На здымку: заатэхнік сельгасарцелі імя Леніна Талачынскага раёна А. К. Еліневіч (злева), даглядчыца станцыі Е. Е. Лялікава і птушкавод калгаса А. Д. Шарстнёў абдзіраюць куранят.

Фота Г. Усламава.

— Не, яшчэ рана, падрасці.

У кабінце сядзеў загадчык фермы Міхаіл Савіцкі.

— Антон Ануфрыевіч, — загава-рыў ён. — Пачакай. Не крыўдзі дзяўчынку. — І ўжо, звяртаючыся да яе, такім жа ласкавым тонам працягваў: — Хочаш на ферму? Я вазьму цябе. Цялятніцай пойдзеш?

— Пайду! — вырвалася ў Зіны.

— Ну, лічы, дамовіліся. Заўтра раницою выходзь на работу.

І вось зараз Савіцкі, як на яве, убачыў перад вачыма тую сцэнку... Часу прайшло зусім мала, а трэба перадаваць дзяўчыне ў рукі ўсю ферму. Яна — гаспадыня... Пабачым.

Ён так і не зразумеў, за што яго здымаюць з пасады. Вытворчасць прадукцыі жывёлагадоўлі ўзрасла. І прыкметна. А як узрос дойны статак! А цялушкі якія! Прыгажуні!.. Дзе яшчэ ёсць такія? Паспрабуйце знайсці. Іх толькі маляваць на карцінах... Ну, няхай іх выгадала Зіна са сваімі сяброўкамі. Але ж мо і Савіцкі не стаяў убаку, як пабочны наглядальнік. Ці ж не дапамагаў ім у працы? Ну, няхай першае слова аб інтэнсіўна-накіраванай гадоўлі цялушак сказала Зіна. Яе каштоўны пачын падхапілі не толькі ў сваім, але і ў іншых раёнах Гомельшчыны. Абком партыі нават адобрыў ініцыятыву. Рэкамендаваў у кожнай гаспадарцы адабраць цялят ад лепшых па прадуктыўнасці кароў і стварыць асобныя гурты, як гэта робяць першамайцы. А Савіцкаму кажуць: за чужой спіной славу шукаеш. Несумленна так... Але не ў гэтым справа. Яго абвінавачваюць у чэрства-сці да людзей. Так, прыходзілі да яго лепшыя даяркі Ніна Мятлушка, Надзея Чайкоўская. І неаднаразова. Пра-сілі дапамагчы падвезці цёглу, лес. Жанчыны будуць дамы. А як абышоўся з імі: «Ды я што, вам у нянькі прыстаўлены?»

Не разумее Савіцкі сучаснага жыцця, нашай рэчаіснасці. Не тыя цяпер часы, калі меркай кіраўніка былі толькі вытворчыя справы. Цяпер інакш. Аб здольнасцях кіраўніка мяркуюць і па адносінах да людзей, клопатах аб іх... Усю дарогу ад Калінка-віч да Казловіч Савіцкі думаў, успа-мінаў і, нарэшце, прыйшоў да такой думкі: «Трэба ўступіць дарогу мала-дым. Дыялектыка жыцця. Старыя адыходзяць...»

Адыходзяць! Але і пайсці можна таксама па-рознаму. Адны пакіда-юць пасля сябе добры след, а дру-гія... Аб іх і добрым словам не ўспом-няць!

Зіна Сакратар, працуючы цялятні-цай, не спыніла вучобу. Яна стала студэнткай Ваўкавыскага ветэрынар-нага тэхнікума. Бывала, прыйдзе з фермы стомленая і хутчэй за кнігі. Вучоба дапамагала ёй у працы. Яшчэ год, і яна атрымае дыплом. Дзяўчына заўсёды ў пошуках. Няўрымсліва, не-спакойная Зіна знайшла час, каб па-

Зіна Сакратар вызначае тлустасць ма-лака.

вучыцца на курсах тэхнікаў-асемяна-тараў. Калі трэба, то можа папраца-ваць і на пункце. Штодзень яна, як сама кажа, робіць інспектарскую пра-верку статка як ветэрынар. Захварэе жывёліна, Зіна пачынае лячыць. Дзі-ву даешся, колькі трэба мець сілы, каб усюды паспець. Неяк аднойчы да-яркі паскардзіліся Зіне, маўляў, на сепаратарным пункце наўмысна зані-жаюць тлустасць малака.

Цяжка сцвярджаць, наўмысна ці не, але Зіна не засталася абыякавай да гэтых размоў. Яна рашыла набыць неабходныя прэпараты, каб самой вы-значаць тлустасць малака. Антон Не-сцераў падтрымаў яе. Ухапіўся за гэ-тую ідэю і заатэхнік Уладзімір Мі-рановіч. Наогул паміж імі існуе доб-ры лад, у кожнай справе маладыя спецыялісты падтрымліваюць адзін аднаго. Уладзімір стаў тут заатэхні-кам якраз тады, калі Зіну прызначылі загадчыцай фермы. Хлопец дэмабілі-заваўся з марскога флоту і вярнуўся да свайго прафесіі, набытай яшчэ да службы. Для Зіны зноў пачалася вучоба. Курсы лабарантаў. Перад паезд-кай у раённы цэнтр яна сказала Ва-лодзю:

— Глядзі, каб усё было ў парадку. Спадзяюся на цябе.

Хвалявацца было чаго. Зімоўка цяжкая. Невыносныя халады. Трэба добра карміць жывёлу. Зіна што-дзень сама правярала норму выдачы кармоў. Яна верыла, што Уладзімір тое ж самае будзе рабіць. Хлопец ён сур'ёзны, дбайны, як і яна, душу ад-дае справе.

— Будзь спакойная, усё будзе так, як кажаш.

Вярнулася гаспадыня фермы, абы-шла ўсе памяшканні — усюды пара-дак. Нават без яе гной убраў, вывез-

лі на палі. Малайчына Уладзімір, усё ж настаяў, прымусіў ачысціць хлявы. А як сустрэлі даяркі, засумавалі без яе, быццам не дзесяць дзён прайшло, а цэлы год.

— Цяпер ужо сама буду вызначаць тлустасць малака. Навучылася.

Больш за ўсіх узрадавалася Ніна Мятлушка.

З гэтай даяркай у Зіны асаблівае дружба. Ад першацёлак Ніна надойвае нават больш малака, чым некаторыя ад старых кароў. Зіне гэта прыемна, першацёлкі — гэта ж тыя цялушкі, што выгадала яна сама.

Памятае Зіна, калі прыйшла на ферму ўжо з новым прызначэннем. Як яе цёпла вішавалі жывёлаводы! Узрадаваліся даяркі. Адна толькі Ніна Мятлушка стрымана сустрэла яе. У чым справа? Заўсёды ж Ніна была бліжэй да яе, чым хто іншы. І Зіна любіла сяброўку, можа таму, што ў ёй бачыла сябе.

— Што ты, Ніна, насупілася, не рада?

— Чаму, нават вельмі. Але мне не хацелася б з табой псаваць адносіны.

— Не разумею цябе.

— Зіна, ты ж ведаеш, як я хадзіла па пятах за Савіцкім. Прасіла дапамогі, а цяпер за табой...

— Вось ты аб чым! — Толькі і сказала Зіна.

У той жа дзень увечары яна гутарыла са старшынёй калгаса. І пра Ніну, якой да гэтага часу не далі цэгля, і пра Чайкоўскую.

Несцераву спадабаліся клопаты Зіны. У такой справы будучы спорыцца, не тое, што ў папярэдніка. І тут жа схапіў сябе на думцы: «А ці трэба было чакаць, пакуль Зіна прыйдзе. Ведаў жа сам».

— Перадай, Зіна, і Ніне, і Чайкоўскай, што хутка з табой прыйдзем да іх на наваселле.

Як бяжыць час. Вось пяць год ужо, як Зіна Сакратар стала працаваць цялятніцай, год ужо, як загадвае фермай. Час! Лепшы суддзя здольнасцей чалавека. І Зіна выдатна вытрымала экзамен. Гэта ўласціва моцным натурам, тым, хто аддае ўсяго сябе выбранай справе. Скажаць, што яна за пяць год разам са сваёй сяброўкай Ганнай Пяурай выгадала больш 500 цялят і цялушак, што ў той час ферма не ведала падзяжу, што свой вопыт Зіна перадала маладым цялятніцам, будзе яшчэ не ўсё. Абавязкова трэба дадаць: дойны статак узрос удвая, малака, мяса атрымалі яшчэ больш, але самае цікавае тое, што і цяпер Зіна многа ўвагі ўдзяляе інтэнсіўна-накіраванай гадоўлі цялушак. І не столькі па свайму абавязку, як загадчыца фермы, колькі па любові да гэтай справы, гарачым прыхільнікам якой яна першая была на Гомельшчыне.

Зараз, як і калісьці, устае яна на досвітку і разам з пастухамі накіроўваецца туды, дзе пасвіцца жывёла. У вёсцы ёй няма чаго рабіць, трэба быць там, дзе ідзе барацьба за вялікае малако. Праўда, іншы раз загляне ў поле, дзе Сцяпан Мятлушка са сваімі сябрамі па звяну вядзе наступленне за вялікую кукурузу. Трэба ж думаць аб будучым, клапаціцца і аб заўтрашнім дні...

Калінкавіцкае вытворчае ўпраўленне.

КАЛІ-НЕБУДЗЬ у будучым, год праз 50, да хворага або нават памёршага сэрца ўрачы будучы падключаць сэрца здоровага чалавека. І яно сваімі імпульсамі, рытмам, сваім жыццём прымусіць працуаць памёршае сэрца, прымусіць яго працаваць, павядзе за сабой. І два чалавекі вернуцца да людзей: адзін пасля другога нараджэння, другі — пасля здзейсненага подзвігу.

Так будзе, абавязкова будзе. І ў гэ-

ПРА ЦЯБЕ ПАМЯТАЮЦЬ,

та вераць не толькі пісьменнікі-фантасты — у гэта вераць урачы...

...У бальніцы Але Кузняцовай споўнілася 20 год. У гэты дзень усе асабліва стараліся адцягнуць яе ўвагу ад цяжкіх думак.

— Можна да Кузняцовай? — спытаў дзявочы голас у прыёмным пакоі.

Нянецка ўзняла галаву і ўбачыла дзяўчыну з велізарным букетам вільготных руж у адной руцэ і пакетам у другой. Гэта была Жана Макарэвіч, тая самая, з якой Ала скончыла школу ФЗН, з якой разам працавала на фабрыцы дзіцячага абутку імя Тэльмана. Яна прыйшла павіншаваць сяброўку з днём нараджэння.

— Жана, Жана, — ціхенька шаптала Ала, схваўшы твар у кветкі.

Тры разы ў тыдзень чатыры месяцы запар ля пасцелі Алы можна было бачыць Жану. Калі Ала ўспамінае зараз пра гэта, вочы яе блішчаць ад слёз.

— Жана мне бліжэй, чым сяброўка: яна мне сястра... Калі я напавілася і выйшла на работу, мне цяжка было адразу ж стаць на ранейшае рабочае месца, але сама я неяк не адважвалася папрасіць работу больш лёгкую: сорамна было.

А Жана ўсё заўважыла. Яна пайшла да начальніка цэха тав. Шляпачніка:

— Няхай Ала прыйдзе на фрэзеруюку сандаляў, а я стану на яе месца. Ёй пакуль нельга там працаваць: цяжка.

Яфіму Сямёнавічу зрабілася няёмка: ён пра гэта і не падумаў, а непаседа Жана за ўсім дагледзіць! Ён успомніў выпадак, які адбыўся ў цэху гады чатыры назад. Да яго ў кабінет групай увайшлі дзяўчаты з участка фрэзеруюкі абцаса.

Гаварыла сярэдняга росту дзяўчына. Ды як гаварыла! Ім, дзяўчатам, сорамна за такі абутак для дзяцей. Абцас адвальваецца ўжо на канвееры! Ці доўга гэта будзе працягвацца? Клей дрэнны? Трэба зрабіць яго добрым! І гэта ўжо справа начальніка цэха. А калі Яфім Сямёнавіч не зможа, то яны, дзяўчаты — Эма Багдановіч, Рэгіна Клейко, Люба Гера-

сімовіч і яна, Жана Макарэвіч, дапамогуць яму!

Фрэзеруюка абутку.

— А хіба абутак фрэзеруюць? — спытаеце вы. — Гэта штосьці з галіны апрацоўкі металічных вырабаў.

Вазьміце ў рукі новы абутак. Правядзіце па краі падэшвы пальцамі. Адчуваеце? Плаўна павядзе вашу руку вакол туфля гладкая палоска скуры. Знешні выгляд абутку ў многім залежыць ад гэтай палоскі. Вось

гэта і ёсць вынік фрэзеруюкі. Участак гэты самы шумны на фабрыцы. Тут і працуе брыгада камуністычнай працы майстра Марыі Саковіч, а ў брыгадзе — ударніцы камуністычнай працы Ала Кузняцова, Жана Макарэвіч і іншыя дзяўчаты. 38 аперацый праходзіць абутак на гэтым участку. Ну, а калі хто-небудзь захварэў? Спыніцца канвеер? Не. Гэта даўно прадагледжана. Месца любога з 40 членаў брыгады зойме рэзервовая рабочая Жана Макарэвіч. 38 аперацый — і ўсё, як гаворыцца, на выдатна! Вось які арсенал гэтай шэравокай дзяўчыны.

Але запас яе душэўнай цеплыні куды багацей...

— Цёця Жана прыйшла! — сустракае яе трохгадовы Саша.

Жана прыйшла даведацца, як здароўе Сашавай мамы Валянціны Абрамавай.

І зусім не таму прыйшла сюды Жана, што яна прафорг цэха.

— Яна наогул такая, з усімі такая, — гаворыць старшыня фабкома Грыневіч — Яе любяць, яе паважаюць.

Цяжка ўявіць сабе твар Жаны без усмешкі. Прайдзіце з Жанай па тэрыторыі фабрыкі.

— Добры дзень, прафорг!

— Добры дзень, Жана!

І твар Жаны асвятляецца ўсмешкай.

Але не толькі ў цэху — усе на фабрыцы ведаюць: Макарэвіч чалавек сумленны, просты, смелы, а галоўнае — душэўны. Такая заўсёды дапамога. Такой можна даверыць клопаты аб людзях.

* * *

У студзені гэтага года ў клубе фабрыкі імя Тэльмана быў мітынг. Рабочыя сабраліся, каб вылучыць кандыдата ў дэпутаты Вярхоўнага Савета БССР.

Калі Жана пачула сваё прозвішча, яна замерла ад нечаканасці. А па зале плылі ўжо ўсмешкі, і людзі гаварылі адзін аднаму:

— Правільна. Такога дэпутата нам і трэба.

І ў зале вырас лес рук.

І хвалюе, і радуе Жану Макарэвіч гэтае давер'е. Зараз яна — дэпутат, колькі новых клопатаў прыбавілася!

МАЛЫШ!

На здымку: Жана Макарэвіч (злева) і Ала Кузняцова.

Фота П. Нікіціна.

А што можа быць радасней для добрага чалавека, чым клопаты пра людзей? Ты ведаеш, што патрэбен іншым і гэта дае табе новыя і новыя сілы.

...Вось схілілася над разцом Надзея Чарняўская. Уважлівы позірк дзяўчыны: адзін няправільны рух — і брак. А над станком прымацаваны сцяжок: «Пост па якасці». Гэта азначае — тут браку быць не павінна. Тамара Жолтак прыглядаецца да апрацаванага сандаліка. Яна трымае яго на выцягнутай руцэ. Дзяўчына вельмі падобна зараз на мастака, які ўглядаецца ў сваю карціну і ацэньвае яе. Там далей — Клара Дворкіна...

Ля ўваходу ў цэх № 5, самы лепшы цэх фабрыкі, стаіць шкляная шафа. Цудоўныя рознакаляровыя сандалеты глядзяць на вас фігурнымі прарэзамі скуру. Яны падобны на любоўна зробленыя цацкі. Тут жа і тыя 6 новых мадэлей, якія цэх асвоіў у гэтым годзе. Цэх асвоіў... Так звычайна пішуць у афіцыйных справаздачах. Ды не цэх — людзі! Людзі цэха. І не асвоілі (сухое гэта слова), а стварылі. З любоўю да дзяцей, з душой.

Жана добра памятае адзін выпадак. Яна сядзела на лаўцы ў сябе на двары. Суседскі хлопчык, скачучы на адной назе, стараўся разгледзець, што ў яго адбылося з парваным сандалем.

— Мам, глянь, кракадзіл...

Але маці не ўзрадаваў жарт сына. Яна раззлавалася:

— І тыдня не прайшло, як купіла. Што ж гэта за работа!

Жане было горка і крыўдна.

...Зараз яна таксама часта сядзіць на гэтай лаўцы. І таксама каля яе гуляюць суседскія хлопчыкі. Жана глядзіць на іх загарэлыя ножкі і сама сабе зазначае: «Верх ужо знасіўся, а падэшва не адлятае. Не хоча сандалік кракадзілам рабіцца».

Так, зараз мінская фабрыка імя Тэльмана — адно з лепшых абутковых

прадпрыемстваў Беларусі. Нездарма едуць сюды вучыцца з Масквы і Кіева, Ленінграда і Тбілісі. За тыя самыя 5 год ажыццёўлена больш 250 буйных тэхнічных мерапрыемстваў, укаранены сотні рацыяналізатарскіх прапаноў.

І вельмі рада Жана, што ўсе госці фабрыкі лепшым прызнаюць пяты цэх, дзе працуе яна і яе сяброўкі.

...Гудуць на розныя галасы машыны, спяваюць свае песні. Бягуць па канвеерах новенькія сандалі. Правыя і левыя. Левыя і правыя. Лёгкія, прыгожыя...

Насі, Ігар! Насі, Косцік! Насіце, Воўкі, Олі, Дзімкі! Хлопчыкі і дзяўчынкі! Насі, маленькі грамадзянін, упэўнена тупай па зямлі і ведай — пра цябе думаюць ля сваіх станкоў дзяўчаты з пятага цэха, разам з якімі працуе і жыве Жана Макарэвіч.

Н. ЦЫПІС

Брыгадзір Марыя Саковіч не толькі умела кіруе брыгадай, але і можа працаваць на любым са станкоў свайго канвеера.

ЛЮДЗЯМ—

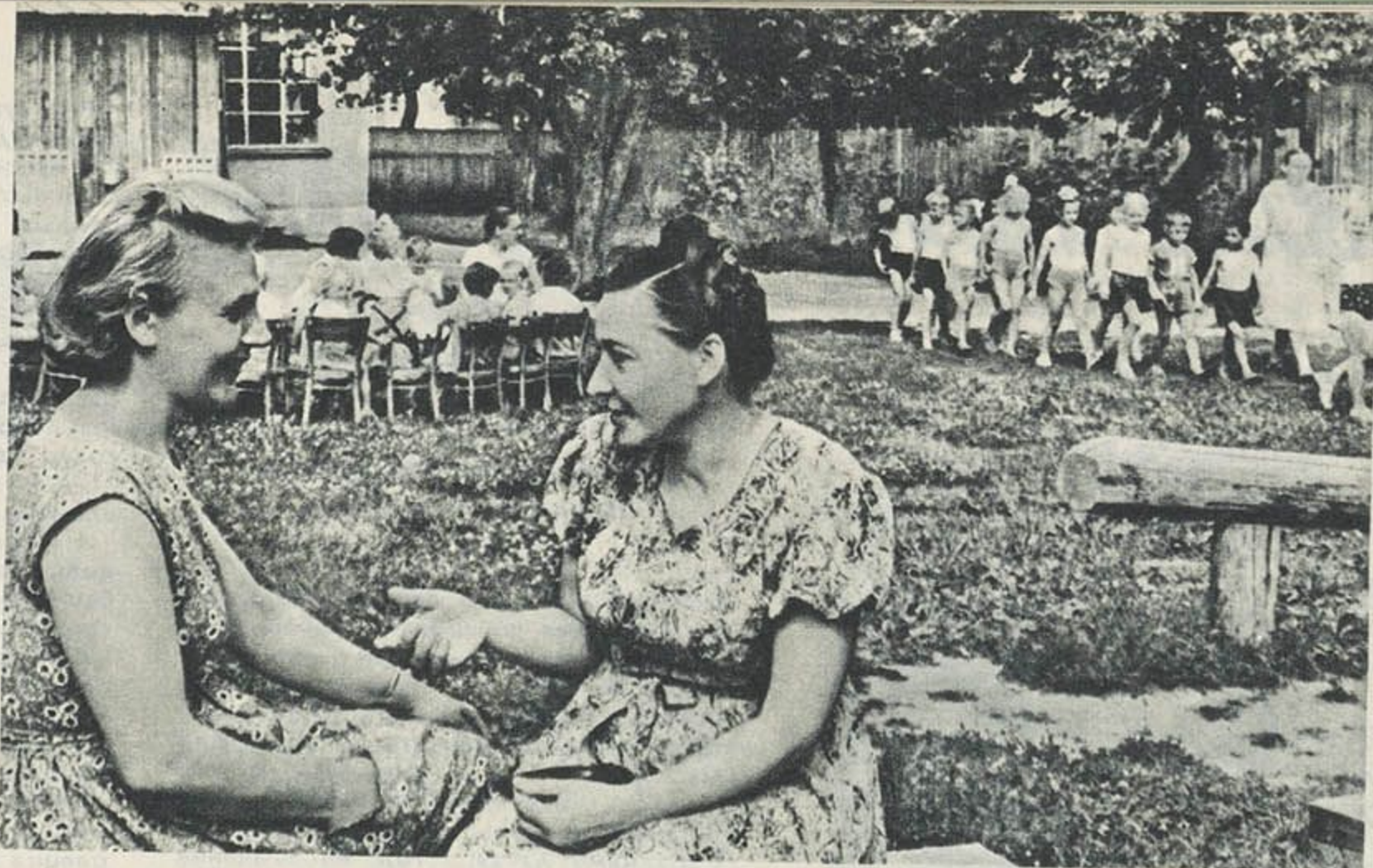
Швачка Ала Казлоўская выконвае норму на 125—130 працэнтаў.

ГЭТУЮ немаладую ўжо, з неспакойным характарам жанчыну я ведаю даўно. Два гады назад мне давялося пісаць нарыс пра Веру Сямёнаўну Усееву як пра дэпутата мясцовага Савета. І вось зноў — сустрэча з чалавекам, які шчодра дорыць людзям, таварышам па рабоце цяпло душы сваёй.

Вера Сямёнаўна Усеева зараз сакратар партыйнай арганізацыі швейнай фабрыкі. А зусім нядаўна была старшынёй жаночага савета. Але і цяпер справы жансавета ёй дарагія, яна заўсёды ідзе насустрач жаночым клопатам і турботам...

Калі некалькі месяцаў назад старшынёй жансавета выбралі Валянціну Ільініну Шкуруну, Вера Сямёнаўна адчула, што новаму старшыні на пачатку спатрэбіцца яе парада і дапамога. І Вера Сямёнаўна па-ранейшаму цікавілася справай жансавета,

СЭРЦА

У старшыні жансавета Валянціны Ільінічы Шкурынай (справа) і загадчыцы дзіцячага сада фабрыкі Алены Пятроўны Іонавай заўсёды знойдзецца важная тэма для размовы.

присутнічала на пасяджэннях, разам з членамі Марыяй Кастрасмой, Настассяй Кузняцовай, Акцябрынай Ісаевай, Надзеяй Бодзька абмяркоўвала і распрацоўвала планы далейшай работы. Паступова Валянціна Ільінічна набірала практычнага вопыту на сваёй грамадскай пасадзе, а галоўнае — пераймала душэўны вопыт старэйшага таварыша, парторга, разумеючы, што старшыні жансавета неабходны вялікі запас шчодрасці, душэўнага характава.

Яна і цяпер заўсёды раіцца з парторгам.

Летам — сонца высокае, а дзень — бясконцы. І каму ў летні час не хочацца адпачыць пасля работы на дняпроўскім беразе! А што, калі ў работніцы сям'я: двое-трое дзяцей і, акрамя яе самой, у доме няма памочнікаў? Тут не падумаеш пра адпачынак...

— Трэба памагчы, — вырашыла на пасяджэнні жансавета Валянціна Ільінічна. — Уладкуем, напрыклад, дзяцей у піянерскія лагеры...

І члены жансавета, пабываўшы на кватэрах некаторых работніц, выявілі, што такім маці, як Ганна Склема, Марыя Тарошчына, і сапраўды няма калі адпачыць, схапіць у кіно, пасядзець у вольную гадзіну за кнігай. Неўзабаве жансавет уладкаваў дзяцей Ганны Склема ў дзённы піянерскі лагер пры Доме піянераў. А трое дзяцей Марыі Тарошчынай паехалі ў загарадны піянерскі лагер. Жансавет вырашыў, што палавіну грошай за пучэўкі аплаціць фабком.

— А што, калі мы для ўсіх нашых маці паменшым іх летнія турботы? — падала аднойчы думку Вера Сямёнаўна Усеева членам жансавета.

Жанчыны вырашылі арганізаваць калектывны, разумны адпачынак дзяцей у сваім фабрычным фруктовым садзе. Старшакласнікаў прызначылі піянерважатымі. Малодшыя могуць тут пачытаць і абмеркаваць цікавую кнігу, згуляць у настольны тэ-

ніс. А на выхадныя дні іх маці заказваюць катэр, і дзеці адпраўляюцца ў падарожжа па Дняпры ў маляўнічыя ваколіцы горада...

Шмат і працоўных клопатаў у жансавета.

Вось Зіна Крывіцкая і Марыя Шаўчук не мелі канкрэтных аперацый, кожны дзень дзяўчат маглі «кнінуць» на любы ўчастак. Таму і зарплата ў іх была невысокая. Да таго ж, Марыя займалася на вярэбных курсах медсясцёр, а ёй іншы раз прыходзілася прапускаць заняткі, бо ставілі яе працаваць у другую змену.

І ў гэтым выпадку жансавет прыйшоў на дапамогу сваім работніцам.

Швейная фабрыка змагаецца за званне прадпрыемства камуністычнай працы, і жансавет заклікае ўсіх работніц браць прыклад з лепшых, з тых, чымі працоўнымі справамі ганарыцца фабрыка. — Алы Казлоўскай, Марыі Блізнец, Ніны Новікавай, Нэлі Фраловай і іншых.

Але сорамна будзе таму, хто пачне абыхава адносіцца да працоўнай дысцыпліны, да якасці выпускаемай прадукцыі. Тут члены жансавета становяцца патрабавальнымі. Ад іх, «прыдзірлівых», нямала строгіх слоў давялося выслухаць швачцы-матарыстцы Еўдакіі Гарбач. І калі гэтыя словы выказваюцца са шчырасцю і таварыскай непрымырмасцю і калі сяброўкі па рабоце адабральна ківаюць галовамі, — як тут не падумаеш усур'ёз аб сваім высокім прызначэнні рабочага чалавека, стваральніка новага грамадства на зямлі?..

Не будзе літасці і таму, хто паспешліва, нехайна працуе, дапускаючы брак. Па ініцыятыве жансавета на фабрыцы арганізавана дошка браку. На ёй вывешваюцца «шэдэўры»... І гэтая дошка — красамоўней усялякіх довадаў і размоў. Аднойчы справа дайшла нават да слёз: швачка-матарыстка не магла глядзець на свой фантастычны «твор»...

У рабоце жансавета няма дробязей. Асабліва, калі справа датычыць пытанняў быту, тут патрэбна іх разважлівае, цёплае слова. Таму і не спасылаюцца на сваю занятасць Вера Сямёнаўна і Валянціна Ільінічна, яны адрываюцца ад пільных спраў, ідуць у дом швачкі-матарысткі Надзеі Карбаценка, вядуць там спакойную, разважлівую гутарку...

Нічога не застаецца па-за ўвагай жансавета. Яго цікавяць і спартыўныя справы, і

справы санітарнай дружны, і канцэрт мастацкай самадзейнасці.

— А галоўнае, — гаворыць Вера Сямёнаўна Усеева, — гэта тое, што наш жансавет не абмяжоўваецца вытворчымі справамі, а цікавіцца перш за ўсё духоўнымі запатрабаваннямі работніц. Што ты любіш чытаць? Чаму ты цураешся калектыву? Ты маладая дзяўчына, а якія ў цябе погляды на дружбу і каханне? Ты стала маці, у цябе свая сям'я, але ці не страціла ты творчы аге́нчык у рабоце, у штодзённым жыцці? Усе гэтыя пытанні турбуюць жансавет.

Голас Веры Сямёнаўны гуцьць цёпла, пранікнёна. І верыцца, што такія, як яна, як Валянціна Ільінічна Шкурына, як усе астатнія члены жансавета, ідуць да людзей з сумленным і патрабавальным сэрцам. Сэрцам, адкрытым насцеж і радасці, і бядае людской.

Эд. КАРПАЧОУ

г. Рэчыца.

На здымку: сакратар партыйнай арганізацыі Вера Сямёнаўна Усеева (у сярэдзіне) з работніцамі Т. М. Каўровай (злева) і В. С. Баньковай.

Фота П. Нікіціна.

ЗЛАЧЫНСТВА МАЦІ

Мал. Ю. Пучынскага.

Апавяданне

ФЕРУЧЫЯ КАПІ БЕНЦІВЕНЬЯ,
Італьянская пісьменніца

Як быць, калі трое дзяцей галадаюць, а ў доме няма ні крошкі хлеба?.. Яны пераносаць голад па-рознаму, але голад заўсёды застаецца голадам.

Старэйшаму дванаццаць год. Ён высокага росту, нават занадта высокага для сваіх год, маўклівы і задумлівы, сумны і зласлівы, таму што ўжо бачыць вакол сябе несправядлівасць.

Сярэдняму дзевяць год, ён звычайна экспансіўны і насмешлівы, у яго чорныя вочы, растрэпаныя валасы і, часта пазяхаючы — санлівае — гэта ад голаду, ён успамінае пра час, калі ў мамы была работа і яны штодзённа тры разы садзіліся за стол ды ў дадатак яшчэ мелі полудзень. «Якое марна-траўства!» — гаворыць ён цяпер сабе.

Самаму маленькаму тры гады. Ён яшчэ зусім някёмлівы.

Браты ўмеюць супакоіць малага без слоў. Але ў сярэдняга дрыжыць губа, калі той з такой пяшчотнасцю і непасрэднасцю гаворыць: «Ах, якія смачныя сухарыкі, масла, цукар! Давайце з'ядзім па кавалачку яблычнага пірага». А старэйшы ўжо разумее, што маленькія дзеці любяць казкі і блятаюць іх з жыццём, і дае брату памарыць.

У братоў ёсць маці. Яна ўжо не ведае, ці маладая яна. Не памятае, ці была прыгожая, ці ўмела ўсміхацца і размаўляць мяккім голасам. Калі старэйшы моўчкі абдымае яе, калі сярэдні кладзе ёй галаву на калені і ад слабасці засынае, а маладышы хныкае або, як кацянё, скручваецца клубочкам у яе на руках, маці думае пра тое, які быў добры час, калі яна прыціскала іх да сваіх грудзей і яны спакойна засыналі, таму што былі пад'ёшы.

Раптам яе ахоплівае пачуццё поўнага шчасця. Як у сне, бачыць яна кожнага са сваіх дзяцей, нібы яны толькі што з'явіліся на свет. Вось упершыню яны смочуць грудзі. Радасць яе бямежная. Што можа параўнацца з гэтым простым чалавечым шчасцем маці, якая ўсведамляе, што ў яе маладзё сіла для працягвання жыцця яе дзіцяці!

А праз год дзеці хочуць ужо самі есці лыжачкай кашку, хочуць грызці хлеб і пячэнне, кусаць яблык сваімі яшчэ нешматлікімі, але вострымі і моцнымі зубкамі. Колькі трэба хлеба і малака! І няма нічога больш забаўнага, як назіраць за двух-трохгадовымі дзецьмі, калі яны ўпершыню, узяўшы ў руку відэлец, начапляюць на яго макароны, пэцкаюць таматам свае мордачкі і весела смяюцца, спрабуючы ўцягнуць у рот павіслаю на падбародку апошняю, вельмі доўгую макароніну.

Вось ужо тыдзень, як маці не мае пасуду. Для таго, каб пражаваць кавалачак купленага ў крэдыт хлеба ды некалькі вінных ягад, атрыманых у абмен на яе цёплыя пальчаткі, каструлі і талеркі не патрэбны. А сёння, як і ўчора, яна не дастане нават хлеба, і апошняя вінная ягада з'едзена малым. І не проста з'едзена. Каб працягнуць прыёмнае адчуванне, ён доўга абсмоктаў і аблізваў яе. Хлопчык запэкаў сабе салодкай слінай твар і рукі. Але хіба ён заспакоіць голад адной ягадай!

— Я хачу есці! Хачу есці, — канькаў хлопчык.

Нарэшце ён згадзіўся легчы ў пасцель, і яго адзінай уцехай перад сном была бутэлька з гарачай вадой: яна сагрэла яго акарчанелыя ножкі.

Сярэдняму таксама холадна. Гэты холад пранізвае да касцей, ад яго стыне кроў, а дыханне ператвараецца ў зяўкі.

— Я таксама пайду спаць, — вяла гаворыць хлопчык.

Маці праводзіць сына ў пасцель, стараецца лепш накрыць яго. Калі яна збіраецца выйсці з пакоя, ён гаворыць:

— Мама, зачыні аканіцы. Няхай будзе цёмна, як уначы, уначы ж не ядуць.

— Добра, — гаворыць маці. — Я зачыню.

— А ці праўда, мама, што багатыя ядуць нават уначы? — раптам пытае хлопчык.

Яна марудзіць з адказам. Яна адчувае сябе зусім разбітай.

— Мама, ты чула? Я хачу ведаць, ці ядуць багаты ўначы, калі веселяцца?

— Не, дзіцятка, уначы і багатыя таксама спяць, — з распаччу гаворыць маці.

Яна ідзе ў кухню. Кухня, пустая і халодная, асветлена святлом асцяжанага дня. Старэйшы сын стаіць ля акна, у руках у яго кніга, але ён змрочна глядзіць на вуліцу. Ён хутка паварочваецца на крокі маці, чырванее ад таго, што яна яго застала знянацку за сваімі думкамі, і хутка выходзіць з кухні.

Маці бачыць, як яе хлопчык амаль бягом узбіраецца па абрывістаму схілу. Яна здзіўлена: як можа ён, такі слабы, так хутка ўзбірацца на гару, калі ў роце ў яго шмат дзён не было нічога, апроча некалькіх вінных ягад ды кісллага чорнага хлеба?

Божа мой, ён, здаецца, спатыкнуўся? Не, гэта проста ў яго пад нагамі прабегла курыца, курыца Джывавані, гэтага несумленнага селяніна, які так разбагацеў за гады вайны. Разбагацеў і стаў бессардэчным. Яшчэ адна курыца! Хлопчык спалохаў яе, закрнуўшы кнігай. Яшчэ курыца! Раззлаваны хлопчык павярнуў у другі бок.

На лузе паказаліся дзесяткі курэй сінёра Джывавані. Кудхтаючы, яны важна ідуць адна за другой, але хлопчык ужо не звяртае на іх увагі. Ён садзіцца на каменную загародзь, якая агароджвае ўладанні Джывавані, і, схіліўшыся над кнігай, пачынае чытаць.

А куры, дзеўбаючы траўку, працягваюць спускацца да доміка, які сінёр Джывавані здаў ёй у арэнду. Сабе ён пабудаваў цэлую вілу.

Маці ўсё яшчэ нерухома стаіць ля акна. Яна назірае за курамі з нейкім нямым здзіўленнем, як быццам ніколі ў жыцці не бачыла ніводнай курыцы. Вось чорная курыца, рыжая, дзве шэрыя, чорная з жоўтым і белая...

Раптам маці парывіста ідзе да буфета. Усе прадуктовыя мясочкі пустыя: ні рысу, ні макаронаў, ні мукі, ні фасо-

лі. Але яна хапае гэтыя мяшчкі і бяжыць да дзвярэй. Выйшаўшы на вуліцу, яна бярэ іх за ражкі і старанна трасе. У швах аднаго з мяшкоў затрымалася некалькі зярнят рысу, з другога пасыпаўся мучны пыл. А яна ўсё трасе і трасе...

Потым яна павольна адступае назад, азіраючыся навокал. Сэрца яе моцна б'ецца. Нікога... Тады, набраўшыся смеласці, яна ціха кліча:

— Цып... цып... цып...

Яна сказала гэта так ціха, што куры не пачулі яе. Тады яна павысіла голас:

— Цып, цып, цып!

І куры дружна павярнуліся ў яе бок. Але раптам певень, які сядзеў на загарадзі, пералёцеў на край калодзежа і, выцягнуўшы шыю, звонка заспяваў. І ўсе куры ўстрасянулі сваё пер'е і пабеглі да яго. Толькі адна, тая белая, самая тлустая, заўважыўшы зярнятка рысу, пачала дзяўбці іх. Ганарысты певень спяваў, яўна любуючыся сабой. Куры ў захапленні кудхталі. А белая курыца ўсё дзяўбала і ўсё бліжэй падыходзіла да дома. Вось ужо да яе рукой падаць. Ах, які добры булён будзе з гэтай курыцы...

Маці стаіць за паўадчыненымі дзвярыма. Ад хвалявання ў яе перасохла горла. На ганку — з дзесятак зярнятак рысу. Курыца, не спяшаючыся, дзяўбала іх адно за другім, пабіла дзюбай аб цвёрдыя пліты ганка і, кудхтаючы, перавальваючыся з боку на бок, увайшла ў кухню.

Маці хутка зачыніла дзверы. Прысланілася халодным ілбом да дзвярэй. Яе рукі ліхаманкава засунулі засаўку.

Курыца адчула сабе ў пастцы і пачала кідацца па кухні. Маці спрабавала накінуць на яе абрус, але як толькі курыца набліжалася, на жанчыну находзіў такі страх, што яна бяссільна апускала рукі.

Нарэшце яна сабралася з сіламі і хуткім рухам накрыла курыцу, дрыжачымі рукамі знайшла канцы абруса і моцна сцягнула палатно.

Толькі 6 малых не пачулі, толькі 6 старэйшы не застаў яе на месцы злачынства! Пры гэтай думцы яна задрыжала ад сораму. Але, успомніўшы, што дзеці ўжо два дні нічога не елі, яна апусцілася на калені і, заплакаўшы горкімі слязьмі, з яшчэ большай сілай сціснула свой неспакойны вузел.

Ніколі, ніколі, да самай смерці не забудзе яна таго жаху, які яе ахапіў, калі яна скубла курыцу. Ёй здавалася, што пер'ю і пуху не будзе канца. Яна адчула некааторую палёжку толькі тады, калі паклала курыцу ў каструлю.

Яшчэ шчыльней завесіла яна кухонныя вокны, каб ніхто не ўбачыў каструлі, якая стаяла на агні, і не пачуў паху курынага булёну. Стомленая, апусціў-

шы рукі на калені, сядзела яна каля агню, баючыся цяпер толькі аднаго — як бы старэйшы сын не прыйшоў і не асудзіў бы яе раней, чым малая наядуцца.

Ужо цямнела, калі старэйшы вярнуўся дадому. Малодшыя толькі прачнуліся.

— Ах, які прыемны пах, мамал! Што там у цябе ў каструлі?

Яна адчула моцнае біццё сэрца, але ўсміхнулася. Яна ўсміхнулася яшчэ і таму, што старэйшы нічога не сказаў ёй. Яна наліла ўсім траім па поўнай талерцы гарачага, залацістага, духмянага булёну. Дзеці прагна пілі. Сагрэўшыся, яны адразу ажывіліся. Толькі старэйшы адсунуў талерку і нахмурыў лоб.

На белым з блакітным берагам блюдзе маці падала на стол курыцу. І тут старэйшы рэзка адсунуўся ад стала і прашптаў:

— Што ты зрабіла, мама?

Яго голас быў сумны, а ў ім быў напрок.

Але сярэдні ўзяў руку маці і пацалаваў яе.

Маці заплюшчылася на імгненне, стараючыся адагнаць слёзы, што наварнуліся на вачах. Ніколі яшчэ яны не былі такімі горкімі.

Маленькі з цікаўнасцю глядзеў на курыцу. Ён жа яшчэ не бачыў нічога падобнага ў сваім жыцці. Працягнуўшы ручку, ён пакратаў курыцу пальцам. Потым з асалодай аблізаў палец, пацягнуў да блюда абедзве рукі.

Маці рашуча разрэзала курыцу і расклала па талерках. Малы задаволена смяяўся. Сярэдні, з ззяючымі ад радасці вачыма, схпіў курыную ножку. А старэйшы зноў з горыччу вымавіў:

— Ах, мамал..

Яна апусцілася на крэсла побач з ім і нізка схіліла галаву. І старэйшы, жадаючы супакоіць маці, паклаў ёй руку на галаву. А сярэдні, які здаваўся яшчэ зусім дзіцем, раптам зусім сур'ёзна сказаў:

— У гэтым свеце занадта многа курэй, і адна з іх была для нас.

Кусаючы мякае, смачнае мяса, ён няўпэўнена прагаварыў:

— Але, мне здаецца, сёння пятніца.

Тады старэйшы, зірнуўшы на яго, усміхнуўся і сказаў:

— У нас ужо субота. Еш!

Маці не дакранулася ні да булёну, ні да мяса. Не рухаючыся з месца, яна глядзела то на аднаго, то на другога, то на трэцяга, а яны прагна кусалі, жавалі і глыталі курынае мяса.

Позняй ноччу, калі дзеці спакойна спалі, маці запаліла электрычнасць і доўга глядзела на іх. Ёй здавалася, што яна накарміла іх сваімі грудзямі.

(Часопіс «Советская женщина»).

НАША ЗАВОДСКАЯ САЛІСТКА

Глядзельная зала Палаца культуры завода «Гомсельмаш» запоўнена да адказу. Ідзе канцэрт мастацкай самадзейнасці. Сваё выканаўчае майстэрства, сваю любоў да мастацтва паказваюць людзі, якія яшчэ некалькі гадоў таму назад стаялі ля станкоў, кіравалі брыгадамі, дапытліва ўглядаліся ў чарцяжы, збіралі на канвееры камбайны.

— Выступае выканаўца рускіх народных песень, табельшчыца другога механазборнага цэха Тамара Цітова!

У зале гримнулі апладысменты. Гэта і не дзіва: спявачку ведаюць усе — у мастацкай самадзейнасці завода Тамара ўдзельнічае каля 15 год.

Дзе толькі ні спявала за гэтыя гады яна: у рабочых і сельскіх клубах Гомельшчыны, на палявых станах і ля піянерскага настра, у гарадскім парку культуры і адпачынку і перад мікрафонам абласнога радыё, у залах Палаца культуры, у тэлевізійнай студыі. І заўсёды яе песні пакідаюць у душы тых, хто чуў іх, глыбокі след. Рэпертуар заводскай салісткі багаты і разнастайны. У ім звыш 50 рускіх і беларускіх народных і сучасных песень. Шмат давялося напрацаваць, пакуль кожная песня загучала арганічна і лёгка.

Але затое якое гэта вялікае шчасце адчуваць, што песні твае прымушаюць мацней біцца людскія сэрцы!

15 грамаў атрымала Тамара Цітова за сваё спяванне. Завод стаў для яе родным домам, бо на шырокую жыццёвую дарогу, дарогу працы і песень, вывёў яе заводскі калектыў.

В. СЯМЕНАУ

БЕЛАВЕЖСКАЯ ПУШЧА

Віталі Вольскі

Прыгожыя і маляўнічыя пейзажы Белавежскай пушчы, то змрочныя, поўныя суровай велічы, то светлыя, лёгкія і радасныя.

Чыстае паветра сасновага бору пахне жывіцай. Стромкія ствалы «карабельных» сосен высока ўзняюцца ў сіняе неба. Быццам звонкія залатыя мачты, гнуцца яны і звяняць пры самым нязначным павеве ветру. А крыху далей, за вясёлым сасняком на ўзгорку, пачынаецца непраходны гущар першабытнага лесу, густа заваленага бураломам.

Цішыня пануе ў вільготным паўзмроку. Тут ніколі не чуваць стуку сякеры. Дрэвы растуць, імкнуцца да сонца, дасягаюць нябачаных памераў, старэюць, падаюць і трухлеюць, уступаючы сваё месца маладняку.

Белавежская пушча з'яўляецца часткай тых вялікіх першабытных лясоў, якія пакрывалі ў дагістарычныя часы амаль увесь абшар Еўропы. Па сваіх памерах, па багаццю і разнастайнасці флоры і фауны, па прыгажосці краявідаў Белавежская пушча займае першае месца сярод буйных лясных масіваў Еўропы. Тут захаваліся ў прыродных умовах рэдкія зьяры і птушкі, якія даўно ўжо зніклі ва ўсіх іншых краінах. Белавежская пушча — адзінае ў свеце месца, дзе з часоў ледніковага перыяду жыве на волі зубр — дзікі першабытны лясны бык.

Дзяржаўная граніца падзяляе Белавежскую пушчу на дзве часткі. Заходняя — належыць Польшчы, а ўсходняя — плошчай ў 75 тысяч гектараў — Савецкаму Саюзу. Абедзве часткі пушчы з'яўляюцца запаведнікамі. Паляванне і вырубка лесу ў пушчы забаронены.

Лясы Белавежскай пушчы карыстаюцца шырокай вядомасцю з вельмі даўніх часоў. У XIII стагоддзі продкі беларусаў пабудавалі ў дзікай мясцовасці, пры злучэнні рэк Лясная і Белая, паселішча Камянец з высокай белай вежай, ад якой Белавежская пушча і атрымала пазней сваю гістарычную назву. Гэтая старажытная вартавая вежа вышыняю ў 36 метраў захавалася да нашых дзён.

З гістарычных хронік вядома, што з пачатку XV стагоддзя ў Белавежскую пушчу ездзілі на паляванне літоўскія князі, польскія каралі і, нарэшце, рускія цары. Такія «забавы» праводзіліся часам у вельмі шырокіх маштабах. Аб гэтым сведчаць лічбы зьяроў, забітых у час апошняга царскага палявання ў жніўні 1900 года. На працягу дваццаці дзён царом і яго прыдворнымі былі забіты ў пушчы 40 зуброў, 36 ласёў, 530 аленьў, 138 дзікоў, 325 казуль, 51 лісіца. Гэта было не паляванне, а сапраўдная бойня.

Змяняўся твар зямлі, змяняўся і клімат, змяняўся і жывёльны свет. Лясная плошча, патрэбная для нармальнага існавання зуброў, няўхільна змяншалася. Засталася

для іх, нарэшце, апошнім прытулкам адна толькі Белавежская пушча, дзе зубры захаваліся ў невялікай колькасці да нашых дзён з часу ледніковага перыяду. Ва ўсіх іншых краінах зямлі зубры даўно ўжо зніклі.

Яшчэ ў 1915 годзе ў пушчы налічвалася 730 зуброў. Амаль усе яны былі знішчаны ў час сусветнай вайны 1914—18 гг. Многія з зуброў былі вывезены акупантамі ў Германію, адкуль іх прадалі розным звярынцам і запаркам. У 1941 годзе, напярэдадні Айчынай вайны, у пушчы было ўсяго дваццаць зуброў. Цяпер на савецкім баку іх налічваецца больш за сорок. Частка зуброў знаходзіцца пад навуковым доглядам на тэрыторыі гадавальніка, які наведваюць турысты і экскурсанта. Астатнія зубры жывуць у лесе на волі. Сярод векавых ялін і сосен пушчы не дзіва сустраць ляснога волата.

Вось ён выходзіць на паляну, схіліўшы магутную галаву, і спыняецца, асветлены сонцам. Шыя, грудзі і добрая палавіна спіны густа пакрыты цёмнай калматай грывай. Шматкамі ўскудлачанага лямцу звясае гэтая грыва над шырока пастаўленымі тоўстымі і кароткімі нагамі. У ясным і ціхім лясным паветры выразна чуецца роўнае і глыбокае дыханне вялізнай жывёлы. Нездарма называюць зубра гаспадаром пушчы.

У Белавежскай пушчы шмат дзікіх свіней. Зімою, у пошуках корму, яны ходзяць па лесе чарадой, пракопваючы ў снезе цэлыя траншэі. Наперадзе ідуць, пракладаючы дарогу, старыя і самыя дужыя дзікі, а за імі спяшаецца маладняк. З дзікімі кабанамі сустракаюцца часам хатнія свінні, якія ходзяць у лес па жалуды. У вёсках на ўскраіне пушчы нярэдка можна ўбачыць на сляніскім двары хатнюю свінню з жоўтымі стракатымі парасятамі — патамствам дзікага вепрука.

Жывуць у пушчы і высакародныя еўрапейскія алень — прыгожыя, стройныя і дужыя, з раскідзістымі рагамі. Многа тут і невялікіх казуль — спрытных, палахлівых і грацыёзных. У балочыстых зарасніках, у пойме ракі з нізкімі і багністымі берагамі, з высокай травой можна сустраць неспадзявана з ласём.

У пушчы вядуцца такія каштоўныя ў промыславых адносінах лясныя зьяры, як выдра, куніца, тхор, гарнастай, вавёрка, ліса.

Ваўкоў у пушчы адстрэльваюць ва ўсякую пару года. На гэтых шэрых разбойнікаў ніякіх абмежаванняў няма. На тэрыторыі запаведніка воўк бязлітасна знішчаецца, як і ўсюды. Адстрэл ваўка з'яўляецца службовым абавязкам белавежскіх егераў, і яны робяць гэта пры кожным зручным выпадку.

У лясных гущарах пушчы хаваецца другі буйны і сме-

Цудоўна на досвітку.

лы драпежнік — рысь. Гэтая дзікая лясная кошка з высокімі і дужымі лапамі з'яўляецца лютым ворагам маладых ласёў, аленяў, казуль, дзікоў, зайцоў, цецерукоў.

Калі алень будзе ісці адзін, рысь адразу кінецца на яго зверху і перагрызе яму горла. Калі ж іх будзе некалькі, яна прапусціць першых і кінецца на апошняга.

Бабры, якіх калісьці было так многа, зніклі з белавежскіх лясоў яшчэ ў пачатку мінулага стагоддзя. Але пасля вайны, узятая пад ахову дзяржавай, яны размножыліся на суседніх вадаёмах, з'явіліся тут зноў і восеньскімі нагамі пачалі будаваць на ціхіх лясных рэчках свае хаткі і грэблі.

Красавіцкім раннем можна пачуць у пушчы спеў глушца. Разам з белавежскім зубром гэты дзікі лясны перень з'яўляецца жывым прадстаўніком ледніковага перыяду. І ў тыя, далёкія ад нас часы, калі па зямлі хадзілі яшчэ статкі мамантаў — вялізных калматых сланоў, якія вымерлі сотні тысяч год назад, гучаў у халодным вільготным паветры скрыпучы спеў глушца, нібы народжаны лясным шумам, гоманам сосен, шалахам бяроз і асіп.

Нямала ў белавежскіх лясах рабчыкаў і курапатак, вальдшнепаў і бакасаў, а на балотах і рэчках — дзікіх качак, жораваў, буслоў, розных кулікоў. У непраходнай глухамані гнездзіцца на векавых дрэвах рэдкі птах — чорны бусел.

Зубры ў Белавежскай пушчы.

Ёсць у пушчы і алені.

Нечаканая сустрэча з дзікам можа дрэнна скончыцца...

Фота У. Гіпенрэйтара.

Вясной і ў пачатку лета лясны Белавежскай пушчы поўныя кіпучага жыцця, птушынага спеву і гоману. Непадалёку ад лясных рэчак выводзіць свае чароўныя трэлі сціплыя начныя спявакі — салавей. Гарэзна свішчуць вясёлыя шпакі. Спяваюць берасцянікі, чыжы, шчыглы, дразды, пеначкі. Кукуе зязюля. У свежым маладым лісці ад зары да зары не змаўкае шматгалосы птушыны хор.

У суровы зімовы час нялёгка прыходзіцца капітным жыхарам пушчы. Маладыя дзікі не могуць часам выбрацца з глыбокага снегу і выкапаць сабе корм з абледзянелай зямлі. Яны выбіваюцца з сіл і гінуць ад холаду і голаду. Амаль адзіным кормам казулі і аленя з'яўляюцца зімою галінкі маладых дрэўцаў і кустоў. Тонкія ногі казулі з маленькімі вострымі капыцікамі правальваюцца ў глыбокі снег і хутка стынучы, а там, дзе няма снегу, слізгаюць па мёрзлай зямлі. Скокнуўшы, казуля вязне ў снезе, з якога ёй цяжка выбрацца. Зімою казулі і алені слабеюць ад недахопу корму, ад барацьбы з заваямі і нярэдка становяцца здабычай ваўкоў.

Зуброў ахоўвае ад сцюжы густая і цёплая поўсць, але зімой не хапае корму і зубрам. Яны выкопваюць з-пад снегу леташнюю траву, кормяцца карой і галінкамі дрэў. Вось тут і прыходзіць на дапамогу лясным звярам чалавек.

У розных месцах Белавежскай пушчы пабудаваны спецыяльныя кармаўшкі. Егеры прывозяць сюды і кладуць пад паветкай сена, авёс, гародніну і соль, раскідваюць па снезе бульбу, каб падтрымаць сілы казуль, аленяў, ласёў, дзікоў і зуброў у бяскорміцу, каб лясным жывёлам лягчэй было перажыць суровую сцюжу. Для зуброў рыхтуюць на зіму цэлыя стагі сена. Лясныя жыхары знаюць гэтыя месцы і часта сюды наведваюцца. Тут лёгка за імі назіраць.

У вёсцы Камянюкі знаходзіцца сядзіба запаведніка, заалагічны музей, прэпаравачная і лабараторыя. Тут вядзецца вялікая навукова-даследчая работа.

Белавежская пушча ператварылася ў сапраўдны музей жывой прыроды, у вялізную навуковую лабараторыю, якая дае незлічоную карысць для народнай гаспадаркі і культуры краіны.

ВЫ ЗВЯРНУЛІСЯ ў БЮРО ПАСЛУГ...

— Вам патрэбна адрамантаваць кватэру? Цудоўна! Гэта зусім проста зрабіць. Для вашых паслуг створан спецыяльны камбінат «Бытпаслугі». Звяжыцеся з ім, да вас на кватэру прышлюць майстроў, і ўсё будзе зроблена, як у казцы. А галоўнае — вам не спатрэбіцца звяртацца да халтуршчыкаў.

Вы слухалі гэтыя словы і радаваліся. Вядома, з рамонтам заўсёды марока. Але калі ўжо за справу возьмуцца спецыяльныя людзі, дзяржаўная кантора, то гэта сапраўды цудоўна.

І вось вы звоніце ў бюро бытавых паслуг.

— Прыміце, калі ласка, заказ на рамонт кватэры.

— Калі ласка, ваш адрас? Праз тыдзень будзе ў вас майстар.

Вы кладзеце трубку на рычаг і з замілаваннем думаеце аб тым, як усё-такі ў нас, у Мінску, клапацяцца аб людзях!

І вы ў добрым настроі пачынаеце чакаць майстра. Але... майстар чамусьці не з'яўляецца. Праз дзесяць дзён вы зноў звоніце ў бюро паслуг.

— Прабачце, дазвольце даведацца, чаму не прыйшлі майстры?

— Адрас, прозвішча. Зараз пашукаю.

Праходзіць некалькі хвілін, і вы чуеце нечаканае:

— У нас не было такога заказу.

— Як не было?

— Ды так — не было ды і ўсё.

Вы пачынаеце тлумачыць, што, мусіць, здарылася непаразуменне, што вы сапраўды званілі, што вам сапраўды абяцалі...

— Давайце запішу адрас, — згаджаюцца ў трубку. — Праз дзесяць дзён прыйдзе майстар.

— Як праз дзесяць?..

— Так.

...І зноў вы чакаеце, праўда, ужо без ранейшага энтузіязму.

Нарэшце, майстар прыходзіць, абмервае кватэру.

— Колькі нам будзе каштаваць рамонт?

— Не скажу адразу, трэба вывесці калькуляцыю. Пазваніце праз тры дні.

— А калі пачнеце рамонт?

— На наступны дзень, як заплаціце грошы.

Праз тры дні калькуляцыя не гатова. А прыкладна праз пяць дзён вы даведалься, што рамонт вам абыйдзецца ў добрую капеечку — 40 рублёў. Шчыра кажучы, тыя ж самыя халтуршчыкі ўзялі б амаль у два разы менш.

Але ж ліха з імі, халтуршчыкамі. Лепш мець справу з дзяржаўнай канторай. Вось, бачыце, і калькуляцыю выводзяць, дакументы складаюць.

І вы панеслі грошы (дарэчы — неспці прыйшлося далёка, якраз на той край горада, куды ніякім транспартам не дабярэшся). Але справа зроблена, грошы ўнесены, квітанцыя ў

вас на руках. Заўтра пачнуць рамонт і, як казалі ў канторы, праз дні два-тры закончаць. (Вы дамовіліся толькі аб тым, каб пабяліць столь і пафарбаваць панелі на кухні і яшчэ ў двух невялікіх падсобных памяшканнях).

Назаўтра майстры не прыйшлі. Не прыйшлі яны і праз тыдзень. Вам і суседзям ужо абрыдла сядзець на тэлефоне і званіць, размаўляць з прапрабамам Волкавым, ад якога залежала справа. Абрыдлі і яго абяцанні. Праз дзесяць дзён вы пачалі званіць начальству Волкава. Яшчэ праз тры дні вам зрабілі вялікую ласку — прыслалі ў канцы дня двух майстроў, якія за паўгадзіны без папярэдняга мыцця сцен два разы запар без прасушкі пабялілі столь. Пры гэтым яны нарабілі столькі броду ў камунальнай кватэры, што тры гаспадыні ледзь-ледзь яго вывезлі.

«А няўжо нельга прыдумаць тут нейкую рацыяналізацыю? — думалася вам. — Ну, які-небудзь шчыток-улоўнік для мелу. Каб гэты мел сцякаў у шчыток, а не на падлогу і мэблю».

Але як бы там ні было, а пабелка зроблена. Цяпер пафарбаваць сцены і годзе. Работы на адзін дзень, а то і менш.

Майстры прыйшлі праз тры дні, як і абяцалі.

— Аліфу вам завезлі?

— Не.

— Тады нам няма чаго тут рабіць.

І пайшлі.

Праз тры дні зноў з'явіліся.

— Завезлі аліфу?

— Не, не завезлі, — сумна адказваеце вы.

Майстры паварочваюцца і ідуць ад вас моўчкі.

— Дык што ж гэта робіцца? — у роспачы пытаецеся вы, — што ж гэта за кантора такая ваша? Больш ніколі не захочаш з ёю звязвацца!

— А хіба ў вас адных так? Усе нашы кліенты кажучы нам адно і тое ж. І сапраўды ёсць чым абурэцца: матэрыялы ніколі своєчасова не завязуць.

Мал. А. Чуркіна.

Дзесяць кілаграмаў аліфы везлі тыдзень, ды і то пасля новых тэлефонных званкоў.

Цяпер ёсць усё: фарба, аліфа. Няма толькі майстроў. Яны не ідуць.

— Прыйдучы, не турбуйцеся. Я скажу майстрам, каб прыйшлі да вас, абавязкова скажу, калі толькі трапіцца на вочы, — падбадзёрвае вас у трубку жыццядарасны голас Волкава.

Прайшло яшчэ пяць дзён, а майстроў усё няма. Нават калі яны і прыйдуць на гэтым тыдні, то ўсё роўна рамонт ваш ужо ў месяц не ўкладзецца, ён цягнецца ўжо больш чым паўтара месяца. І што самае галоўнае — у вас няма ніякай упэўненасці ў тым, што якасць яго будзе добрая: усё робіцца абы-як, нібы самая сапраўдная халтура. Столь высыхла, і на ёй ужо відаць і плямы і палосы.

А шкада, вельмі шкада. Абсяцэнні добрую справу.

І не сорамна вам за гэта, дырэктар камбіната «Бытпаслугі» Васіль Трафімавіч Камароўскі?

Мінскаму гарвыканкому трэба сур'ёзна разабрацца ў справах камбіната «Бытпаслугі».

І. СМІРНОВА

ДОБРЫ НАШ ДРУГ

Хто ў Клецку не ведае Ольгу Осіпаўну Грыгор'еву — настаўніцу-пенсіянерку? Ведаюць яе ўсе. А мы, жанчыны-маці з трох нашых суседніх дамоў, выбралі яе старшынёй бацькоўскага камітэта. Чаму яе? А таму, што дзверы невялікага пакоя Ольгі Осіпаўны заўсёды прыветна адчынены і для нашых дзяцей і для нас саміх. Пад Новы год Ольга Осіпаўна Грыгор'ева падрыхтавала самадзейны канцэрт, у якім удзельнічалі дзеці нашых трох дамоў. Прыемна было глядзець і слухаць, як яны спявалі, чыталі вершы, танцавалі. А каб свята было яшчэ больш урачыстым і радасным для ўсіх, — тым дзецям, у каго няма бацькоў, Ольга Осіпаўна зрабіла падарункі. Малыя радаваліся, абяцалі добра вучыцца і быць ва ўсім прыкладнымі. І сапраўды дзеці

нашы вельмі паважаюць Ольгу Осіпаўну. Вось чаму мы ўсе так удзячны нашаму добраму сябру — старой настаўніцы Ользе Осіпаўне. Яна навучыла малых шыць, вышываць (дзяўчынкі прыгожа вышываюць бісерам), вязаць пруткі. Арганізавала драмгурток. І выступалі нашы дзеці нават у раённым Доме культуры.

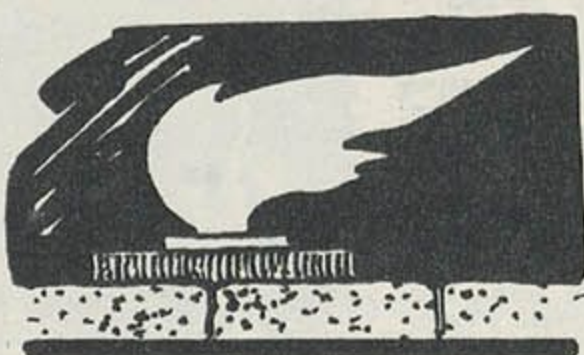
Ніколі не пакіне без увагі наша Ольга Осіпаўна і старога або хворага. Заўсёды ў яе ёсць час наведаць адзінокага чалавека.

Вось чаму мы, жыхары трох вялікіх дамоў — №3, 5, 7 па вуліцы Гагарына, хочам праз часопіс «Работніца і сялянка» перадаць нашу шчырую падзяку настаўніцы-пенсіянерцы Ользе Осіпаўне Грыгор'евай — нашаму добраму, шчыраму другу.

Аляксандра ВАСІЛЕУСКАЯ

Эдуард ЗУБРЫЦКІ

Ля вечнага агню

«Спыніся, спыніся на хвілю тут...» —
 Мне сэрца маё падказвае.
 На плітах з граніту вылітых
 Героі даюць адказы мне.
 Я быў у час той зусім малым яшчэ,
 Як героі адважна ў бой ішлі
 І як, ворага смела нішчачы,
 Сваёй смерцю бяссмерце множылі.
 Ціха, вецер, голлем не шастай,
 Трэба мне саўладаць з настроем.
 Здаецца, я чую: клятву
 Радзіме даюць героі.
 Над абеліскам блакітным полагам
 Нябёсы звіслі.
 Стаю каля вечнага полымя,
 Голаў схіліўшы нізка.
 «Удвая мне лягчэй стала б груз нясці, —
 Думкі імкнуцца роем, —
 Толькі б мець мне той частку мужнасці,
 Што была у бацькоў-героў...»

Браніслаў СПРЫНЧАН

Зорак ліпеньскіх шматкроп'і,
 Быццам соль на чорным дне.
 Я ж ніяк не сцішу кроку —
 У духаце не спіцца мне.

Дробны дожджык травам сніцца.
 Прахалоду сняць сады...
 — Свежасць летняй навалініцы,
 Знікла ты, ўцякла куды!

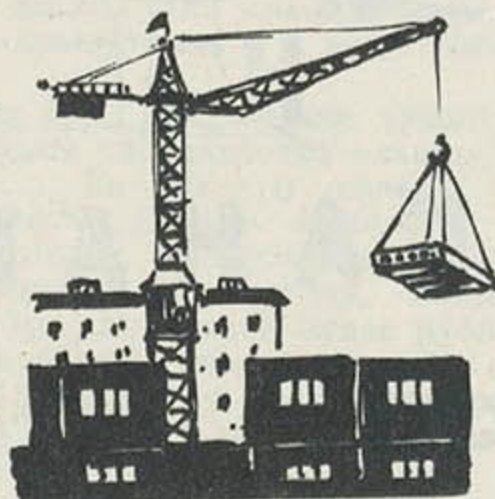
Нібы ў клетцы, думкі б'юцца,
 Млявасць іх спыняе ход.
 Прыпыліліся й пачуцці
 Пылам дробязных турбот.

Мал. Р. Віткоўскага.

Ты акно раскрыла насцеж,
 І адбіўся у вачах
 Бляск маланкі. Гэта — к шчасцю:
 Навальніца выйшла ў шлях.

Лісце шэпчацца ў трывозе.
 На прастор бяжым хутчэй!
 Не бяда, калі ў дарозе
 Нас маланкай апячэ.

Валянцін ЛУКША

* * *

Пыл на зубах,
 як чэрствая скарынка,
 Хоць неба чарпані далоні поўныя.
 — Хочаш —
 І доўга пі блакіт,
 дзе ні хмурынкі,
 Аж да аскомы,
 бы ваду чароўную.
 Скуголіць вецер дзіка і нясмела,
 Кран вежавы хістаецца,
 рыпіць...
 Ад смагі
 і метал заіржавелы,
 Як кнігаўка, выкрывае:
 «Пі-і-ць...», «Пі-і-і-ць...»

Навічок

На будоўлі навічок —
 Не дзіва,
 Для будоўлі гэта
 Уласціва.
 Навічок будоўлю разглядае,
 Краны,
 Што ў аблоках з галавой
 Схаваны.
 На машыны прагна
 Пазірае,
 На дзяўчат, дзівак,
 Увагі не звяртае.
 Навічка пытаецца
 Дзяўчына:
 — Ты чаго тут! Моў,
 З якой прычыны!
 Навічок вушанку зняў, —
 Як восень,
 Залатыя цяжка ўпалі
 Косы...
 І з усмешкаю гарэзлівай
 Дзявочай
 На дзяўчат глядзяць...
 Дзяўчыны вочы.

Устаючы ранкам, ужо колькі разоў Юлечка парывалася сама прыбраць пачэль, на якой спала разам з маці. Ды кожны раз што-небудзь перашкаджала ёй. То ў хаце былі дарослыя, то на двары кошка з сабакам схпіліся, а гэта — ой, як цікава! А звычайна — не халала ахвоты... І таму ложка засцілала маці, і Юлечцы заставалася толькі дзівіцца, як гэта ў матулі ўсё так хутка і хораша выходзіць.

Сёння ж Юлечка вырашыла прыбраць пачэль сама і зусім гэтак жа, як і мама. Ну, вядома, ні маці, ні хто іншы нават не здагадваўца, на што іх Юлечка ўжо здольная.

Дзяўчынка хуценька спаўзла з ложка, нацягнула на сябе сукенку, што ляжала тут жа, поруч, на табурэце. Не баўчыся, яна перанесла з ложка на табурэт коўдру.

Потым сцягнула з пярыны прасціну і выбегла на ганак вытрасці яе, як гэта рабіла заўсёды мама. Ускідвала Юлечка прасціну перад сабой, трэсла, але — не, гучных стрэлаў гэтакіх, як у мамы, не атрымалася. Вярнуўшыся ў хату, дзяўчынка пачала ўзбіваць пярыну. Во дзе цяжар! Куды там падушкі!

Тады Юлечка забралася пад пярыну з нагамі. І пайшло ў ход усё: галава, плечы, локці, калені. Пыхцела Юля, упіралася, падала, паднімалася і зноў падала, але свайго дамаглася: пярына перавярнулася. Крыху перадыхнуўшы, яна замалаціла па ёй кулачкамі: «Вось табе! Вось табе!» У носе заказытала. Юля чыхнула. «На здароўе! — Дзякую!» — сказала сама сабе дзяўчынка. Поўзаючы па пярыне, яна паспрабавала надаць ёй пышнасьць. От цяпер можна заслаць і прасціну, а па ёй і коўдру. І зноў трэба то ўзбірацца на ложка, то злазіць. Там заняпала, нібы лагчынка, а тут, нібы купіны на балоце...

Нарэшце, засталася ўсцягнуць падушкі. Адну на

другую. Каб было высока. А вуглы за-таўчы ўглыб... І гэта атрымалася! Можна злезці — падзівіцца. Трохі падправіць коўдру... Ну, вось і ўсё!

Юлечцынай радасці не апісаць. Падскокваючы, яна пабегла на кухню — пачаць. «Гэта хто так заслаў?» — напэўна запытаецца здзіўлена мама. Але Юля — сціплая. Яна не кінецца адразу выхваляцца: «Гэта я! Гэта я...» Яна пачае, пакуль мама яшчэ раз не перапытае: «Дачушка, няўжо гэта ты сама так зрабіла?» Вось тады ўжо Юля падбярэ да матулі, прытуліцца. «Я, — скажа ціхенька. — І мне ўжо зусім не цяжка. Я цяпер кожны ранак буду сама прыбіраць у пакой».

Так думала дзяўчынка, чакаючы маму. Наспех памыўшыся, наспех з'еўшы кавалак пірага з малаком, яна то глянне ў акно, то кінецца на ганак, а матулі ўсё няма і няма.

Адчуўшы сябе гаспадыняй у хаце, дзяўчынка перакапала зямлю ў вазонах і таксама паліла іх. Вось як добра, як весела будзе цяпер расці кветкам, напіўшыся халоднай вадзіцы. Шкакой Юлечка асцярожна прытулілася да зялёных лісточкаў. Заўважыўшы, што наліла лужыну, яна пабегла на кухню, узяла анучу і зацёрла вадку. У гэты час прыйшла мама.

— Ты, дачушка, толькі прагнулася? — Але, мама! — ашукала дзяўчынка. «Мама сапраўды паверыла! Зараз яна зойдзе і ахне!»

Радасная ўзрушанасць дзяўчынке расце з кожнай хвілінай. А маці ўсё нешта перабірае ў сваім кошыку, дастаючы адтуль бутэльку з малаком, масла, цыбулю, нейкую зеляніну. Нібы нельга потым усё гэта расставіць і раскласці..

І мама ідзе ў пакой. Ледзь не на дыбачках, стаіўшы дыханне, следам за мамой ідзе Юлечка.

Агледзеўшы пакой, мама здзіўлена ўспляснула рукамі:

— Хто ж гэта ў нас прыбраў гэтак хораша?

Юлечка ўздыхнула з палёгкай.

— Гэта я...

— Любая мая памочніца! — прытуліла мама дачушку. — Работніца мая залата!

Вісарыён Сцяпанавіч Гарбук нарадзіўся на Полаччыне ў 1913 годзе. Да вайны працаваў выкладчыкам беларускай мовы і літаратуры ў школах рэспублікі. Яшчэ будучы студэнтам педінстытута, Вісарыён Сцяпанавіч спрабуе свае сілы ў літаратуры, прымае актыўны ўдзел у рабоце літаратурнага аб'яднання пры Саюзе пісьменнікаў БССР, друкуе першыя творы ў маладзёжных часопісах і газетах.

Не прайшлі бясследна начлегі ў сырых акапах над Віслай, каля Одэры ў гады вайны. Да В. С. Гарбука падіралася цяжкая форма рэўматызму і пажыццёва прыкавала яго да ложка. Але і ў такім стане ён у працоўным страі. Жывучы ў г. Пяцігорску, дзе доўга лячыўся ў шпіталі, Вісарыён Сцяпанавіч піша апавяданні, у якіх захапляецца нашым жыццём. У кожным яго творы адчуваецца нянавісць да вайны, вялікая ўлюбёнасць у савецкага чалавека — будаўніка камунізма.

Сёлета ў Дзяржаўным выдавецтве БССР выходзіць кніга апавяданняў Вісарыёна Гарбука «Не шунаю спакою».

— Я заўсёды буду так, — паабяцала Юлька.

— А цяпер, дачушка, — сказала маці, — ідзі пагуляй. Потым мы з табой возьмемся гаспадарыць — мыць бялізну будзем.

Юлечка крутнулася на адной назе і пабегла да сваёй сяброўкі.

— Ага, — не ўцярпела, пахвалілася яна, — а мы з мамой сёння будзем гаспадарыць!..

Падумала і дадала:

— Бо я ўжо вялікая...

Э
К
Р
А
Н

...Пясчаны бераг мора. Бягуць ашалелыя ад страху старыя жанчыны, дзеці. Адны спатыкаюцца, вязнучы ў пяску, падаюць, зноў устаюць, другія падаюць і не ўстаюць... За імі роўнай шарэнгай крочаць фашысцкія аўтаматчыкі, страляючы па натоўпе кароткімі чэргамі.

Гэта адзін з эпізодаў новай мастацкай кінааповесці «Канец і пачатак», створанай рэжысёрам Манасам Захарыям на кінастудыі «Масфільм» па сцэнарыю Георгія Севаст'яноў.

Карціна расказвае аб цяжкіх днях грэчаскага Супраціўлення супраць нямецкіх фашыстаў, якія захапілі Грэцыю летам 1941 года. Толькі востраў Крит

Кадр з кінафільма «Прымаю бой».

КРЫЎДА МАЦІ

Хоць летняя ноч у чэрвені і кароткая, а колькі перадумаеш, колькі ўспомніш усяго...

Вось ужо і дзеці выраслі, здавалася б, жыць і радавацца маці. Ды не. Маладым загінуў адзін сын. Дачка засталася таксама рана ўдавой, таксама пахавала адзіную дачку і цяпер гадуе ўнука Колю — ёй, Ядвізе Іосіфаўне, ён праўнукам ужо даводзіцца. У сына Станіслава — яму зараз 40 год — нібы і ўсё добра: мае трое дзяцей і жонку Еўдакію... Ды з яе вась, з Еўдакіі, і загарэўся ўвесь сыр-бор.

Пакуль маладзей ды мацней здароўем была Ядвіга Іосіфаўна, гадала ўнукаў, вяла гаспадарку, у агародзе працавала, у садзе, карову і курэй даглядала — усё было добра. А вась калі не змагла працаваць ужо ад зары да зары (як-нік 77 гадоў ужо), стала замінаць нявестцы і сыну. Нявестка Еўдакія быццам азвярэла: «Выгані з дому маці, ды і толькі» — грызла яна мужа. І ён, не муж, а старой маці сын, Кресоўскі Станіслаў Рыгоравіч (працуе слесарам на заводзе «Ударнік»), паслухаў жонку, выканаў яе жаданне — выгнаў, як у злых старых казках, маці з дому...

Са слязьмі з'явілася Ядвіга Іосіфаўна да дачкі Эміліі. Добра, што яна жыве побач з домам маці. Дачка супакоіла маці, прыгаворваючы, што, маўляў, адумаецца Станіслаў, прыйдзе яшчэ прасіць прабачэння ў маці, угаворыць жонку, каб не лютавала. Але ішоў час, а сын і нявестка хадзілі пасмейваючыся і ўсім суседзям хваліліся, маўляў, бачыце, як добра мы пазбавіліся ад старой.

Калі Ядвіга Іосіфаўна звярнулася са скаргай на сына і нявестку ў сацыяльна-прававы аддзел Інстытута аховы мацярынства і дзяцінства БССР і расказала пра ўсе бячынствы, немагчыма было паверыць у гэта. Хацелася пагаварыць з самім сынам Станіславам. Быў пасланы выклік, але, на жаль, Станіслаў не палічыў патрэбным з'явіцца. І тады было пастаўлена пытанне аб тым, каб

праз суд спагнаць аліменты з сына на ўтрыманне старой маці. Заработак у Станіслава надрэнны — 130 рублёў у месяц.

І вась надышоў дзень, калі Ядвіга Іосіфаўна павінна была пайсці ў суд. Падбадзёрваючы сябе перад дачкой Эміліяй, якая таксама была ўстрыможана гэтым, прыехала яна ў суд задоўга да назначанага тэрміну. Сядзела, апусціўшы галаву, і ўсё спадзявалася старая маці: а вась ды падыдзе да яе Стасік, возьме за руку і скажа: «Пойдзем, мама, дадому. Усё будзе добра. Будзеце жыць, як і раней, у сваім доме, а я са сваёй сям'ёй ніколі не будзем вас крыўдзіць».

Але дарэмныя спадзяванні маці. Сын і нявестка і не падумалі нават папрасіць старую маці вярнуцца дадому. Не слухаў сын і парад людзей, сведак-суседзяў. Станіслаў маўчаў, не саромеючыся нікога. Купіў сабе і жонцы па піражку (побач прадавала буфетчыца), сядзела, елі з апетытам. Маці звярнулася да яго: «Сыноч, купі і мне». Сын ужо было ўзяў піражок у буфетчыцы і хацеў яго падаць маці, але Еўдакія хутка выхапіла піражок з рукі мужа і кінула ў кошык для смецця. Гэты ўчынак Еўдакіі абурываў усіх прысутных, а ў маці навярнуліся горкія слёзы крыўды.

Пачаўся суд. На пытанне судзі аб тым, колькі Станіслаў згодны добраахвотна плаціць на ўтрыманне маці — быў адказ... па 60—70 капеек у месяц! Такія вась словы пачула Ядвіга Іосіфаўна ад свайго роднага сына. Станіслаў, заўважыўшы здзіўленне на тварах судзі і народных засядацеляў, паправіў сябе, працадзіў скрозь зубы: «Ну, няхай будзе рублёў па 10 у месяц».

Суд абавязаў Станіслава плаціць на ўтрыманне старой маці па 15 рублёў у месяц пажыццёва. Такую ж суму згадзілася плаціць і дачка Эмілія, хоць да яе ніякай прэтэнзіі маці не мела.

Няхай падумаюць Станіслаў і яго жонка Еўдакія, якую яму капаюць яны самі сабе: іх дзеці бачаць дрэнны прыклад бацькоў і змогуць паўтарыць тое ж самае ў адносінах да іх.

А. ДУЛЕВІЧ,

заг. сацыяльна-прававога аддзела Інстытута аховы мацярынства і дзяцінства БССР.

Кадр з кінафільма «Паўстанак».

яшчэ заставаўся свабодным ад гітлераўскіх салдат. Сюды адступіла частка грэчаскай арміі і падраздзялення саюзнікаў: англічан, новазеландцаў, аўстра-ліяў. Тут і развіваюцца падзеі, якім прысвечаны фільм. Галоўная лінія, якая праходзіць праз усю карціну, — гэта канец вайны і пачатак Супраціўлення, канец аднаго нахання і пачатак другога.

Цікавая і новая кінакамедый «Паўстанак», пастаўленая на «Масфільме» рэжысёрам Б. Барнетам па сцэнарыю Р. Пагодзіна.

Вось што расказвае пра гэта

карціну выканаўца галоўнай ролі, папулярны кінаакцёр В. Мяркур'еў:

— Новая роля нагадвае як бы другое нараджэнне пасля «Верных сяброў». Гэта зноў акадэмік, які на гэты раз захапляецца жыванісам і ў час адпачынку з мальбертам прыязджае ў вёску. Сустрэчы з новымі людзьмі, з незнаёмым жыццём асвятляюць яго. Ён міжволі, часам нават не заўважаючы таго, уцягваецца ў жыццё, якое яго акружае...

З В. Мяркур'евым глядачы сустрэнуцца ў верасні і ў кіна-

карціне «Прымаю бой» вытворчасці кінастудыі «Ленфільм». Гэта ўсхваляванае кінапаваданне аб перадавой рабочай моладзі, нашых сучасніках.

...Студзень 1924 года. Свет абляцела цяжкая вестка аб смерці Уладзіміра Ільіча Лені-

шла сюды наперакор ледзяному палону, што скоўваў горы, адрэзаўшы памірцаў ад знешняга свету. А на наступны дзень з паселішча выйшла група дзяцей. Яны накіраваліся ў далёні горад, каб распытаць прадстаўнікоў маладой Савецкай улады,

Кадр з кінафільма «Канец і пачатак».

на. Са здзіўляючай хуткасцю яна дасягнула аднаго з глухіх памірскіх паселішчаў, якія не ведалі ў той час ні тэлеграфа, ні радыё, месяцамі не мелі сувязі з Вялікай Зямлёй. Нібы журботная эстафета, што ідзе ад сэрца да сэрца, яна прый-

як жыць далей, як захаваць тое новае і светлае, што прыйшло на Памір разам з імем Ільіча...

Такі кароткі змест новай мастацкай кінааповесці «Дзеці Паміра» вытворчасці кінастудыі «Таджыкфільм».

Р. КАПЛЯ

ФОТАНАРЫС

АПРАНАЙЦЕСЯ

Ніна Калядка таксама нядрэнна сябе адчувае ў прыгожай сукенцы-касцюме з вельвету.

Як відаць, Толіку падабаецца гэты касцюм.

НЕ ВЕРЦЕ ЗНАХАРАМ!

Некаторыя хворыя ўсё яшчэ вераць у знахарства. Яны лічаць, што знахар нібы лечыць травамі, якіх не ведае ўрач. Урачы маюць зараз сродкі, якія не ідуць ні ў якое параўнанне з прымітыўнымі знахарскімі лекамі. І ўсё ж па сваёй наіўнасці некаторыя хворыя і зараз спрабуюць «шчасця» ў знахара. Надзея Міхайлаўна Кароцік з в. Пліса Глыбоцкага раёна хварэла на гіпертанію і артэрыясклероз. Дзесяткі разоў яна звярталася за «нагаворнай» вадой да знахара Далумана, пакуль не памерла. Гэты знахар усіх хворых «частуе» вадзіцай са свайго калодзежа па ўстаноўленай таксе — 5 руб. за бутэлечку (у новай валюце). Але чамусьці ён не лечыць ёю сваіх родных. Жонка яго хварэе на гіпертанію і лечыцца ва ўрача Навагрудскай участковай бальніцы. Сын Сяргей хварэе на туберкулёз і, хоць сам нядрэдка вядзе «прыём» хворых замест бацькі, лечыцца ва ўрачоў. Сын Далумана Міхаіл лячыўся ад алкагалізму ў псіхіятрычнай бальніцы. А Далуман жа распаўсюджвае пра сябе чуткі, што ён валодае «гіпнозам», і бярэцца лячыць нервовыя і псіхічныя хваробы! Факты паказваюць, што Далуман нікога яшчэ не вылечыў. Дарэмна, напрыклад, чакаў хворы С. Есюлевіч з таго ж Глыбоцкага раёна пазбаўлення ад трафічнай язва з да-

памогай Далуманавай вадзіцы. Чакаў ён гэтага да самай смерці, ды так і памёр, не вылечыўшыся.

Мы маглі б гэтыя прыклады прыводзіць бясконца. Падобныя далуманы нажываюць велізарныя сродкі за кошт ашуканства даверлівых хворых, за кошт іх здароўя, а нядрэка і жыцця. Для ўзняцця свайго аўтарытэту сярод веруючых Далуман купіў за 5 тысяч руб. для мясцовай царквы плашчаніцу — царкоўны крыж. І царкоўнікі аб'явілі яго ледзь не святым. Так, на словах царкоўнікі выступаюць супраць знахарства, а на справе дзейнічаюць у адзіным саюзе. Варожасць паміж імі — толькі саперніцтва, бо царкоўнікам самім выгадна прыбраць да рук даходную для іх справу лячэння хворых. Усялякія «святыя» мошчы, «святыя» абразы, «святыя» крыніцы, «святая» вада, малітва ля пасцелі хворага, хрэсныя хады — вось арсенал «усёвылечваючых» сродкаў царкоўнікаў.

Але калі справа даходзіць да страты нажывы, то тут дружбе служыцеляў культу і знахароў прыходзіць канец. Доўгі час у брэсцкага знахара Ількоўскага лячыўся мясцовы свяшчэннік. Страціўшы вялікую суму, ён зразумеў, што той ашукаў яго. Калі грамадскасць г. Брэста аддала знахара пад суд, то свяшчэннік з'явіўся на суд у якасці сведкі абвінавачання.

Знахарства цяпер, у нашы дні, адлюстроўвае перажыткі адсталасці ў свядомасці людзей. І з ім неабходна весці самую рашучую барацьбу шляхам растлумачальнай работы, а часам і прыцягваючы да адказнасці асобных знахароў-шарлатанаў.

Л. МІЦЬКО

МОДНА

У адзін з выхадных дзён рэдакцыя часопіса «Работніца і сялянка» арганізавала ў калгасе імя Кірава Слуцкага раёна паказ адзення. Рэспубліканскі дом мадэлей прывёз у калгас каля ста мадэлей сукенак, касцюмаў, паліто для дзяцей і дарослых.

Гэта быў незвычайны паказ мадэлей. Незвычайны таму, што дэманстрацыя адзення праводзілася на вуліцы і таму, што дзіцячае адзенне дэманстравалася на дзецях калгасніц. Маці самі ўбачылі, як з густам, па сучаснай модзе пашытыя паліто, сукенка мяняюць аблічча іх дзяцей.

Спачатку, як толькі паказаўся хлопчык у касцюме з кароткімі штонікамі, прысутныя не пазналі Толіка Прылішча. А потым з усіх бакоў пачулася:

— Ай ды Толік, які ты прыгожы!

Гэтак жа рэагавалі гледачы і на з'яўленне школьніцы Ніны Калядка. Яна выйшла ў простым, але прыгожым пашытым касцюме з чырвонага велвету. На галаве не было традыцыйнай хусткі, завязанай пад бараду. І дзяўчынка адразу стала непазнавальнай: з'явілася стройнасць, лёгкасць у рухах. Там сядзелі маці дзяцей і, вядома, бачылі, як без асаблівых дадатковых выдаткаў можна апранаць сваіх дзяцей «па-гарадскому».

Уласна кажучы, зараз вялікай розніцы ў адзенні паміж гарадскім насельніцтвам і сельскім няма. Проста ў вёсках усё яшчэ прынята нават летам хлопчыкаў апранаць у доўгія штонікі, а дзяўчынак абавязкова завязваць на галовы хусткі. А як жа гэта нязручна дзецям!

Былі паказаны ўзоры вытворчага адзення, выхадных сукенак. Гледачам спадабаліся халаты для птушніц і даярак, камбінезон для льнаводкі, касцюмы для жывёлавода і механізатара. З цікавасцю разглядалі калгаснікі новыя мадэлі жаночых і мужчынскіх паліто, нязвычайныя яшчэ ў вёсцы вузкія штаны, кароткія дзіцячыя сукенкі. Тут жа выказвалі свае думкі. Гэта быў не проста агляд, а гарадае абмеркаванне амаль кожнай мадэлі. Разглядаючы касцюм для жывёлавода, цялятніца М. Г. Калядка зрабіла каштоўную заўвагу:

— Добры касцюм, але колер яго не павінен быць такім маркім.

Выступілі дырэктар школы І. Г. Прылішч, настаўніца О. І. Калядка і іншыя. Яны хвалілі дзіцячае адзенне, вытворчае, цікавіліся коштам сукенак і здзіўляліся, што цана зусім даступная.

— Прыязджайце да нас часцей, — прасілі яны на развітанне. — Пакажыце нам сукенку для нявесты, школьную форму і больш паркалёвых сукенак. Не забывайце і пра пажылых. Мы тансама хочам апранацца модна.

— Не спазніцца бі! — так спяшаліся гадзіну назад Толік і Ніна на прагляд мадэлей. Апануты яны, што і казаць, не па сезону...

Шаўковая прыгожая сукенка для маладой жанчыны была сустрэта апладзісмантамі.
Фота П. Нікіціна.

Сукенка для дашкольніцы, аздобленая белым рулікам. Сукенку дэманстравала дачка калгасніцы Люба.

На гэтым здымку вы бачыце мадэлі вытворчага адзення. Злева направа: зручны касцюм для вытворчай прантыні школьніцы; халат для птушніцы з вялікімі накладнымі кішэнямі і засцежкай на спіне; паўкамбінезон для палёвых работ; касцюм для механізатара, які складаецца са штаноў, лёгчай і цёплай курткі.

Два халаты для даярак. Усім спадабаўся халат, які зашпільваецца на спіне.

«ЧАЛАВЕКУ БЫЦЬ

Алена ВАСІЛЕВІЧ

ЧАЛАВЕЧНЫМ...»

Паэтычную пару Еўдакіі Лось — сёняшнюю — можна параўнаць хіба толькі з той удзячнай грыбной парой, калі пасля цёплага цудадзейнага дожджыку смуглявыя баравікі-каранасцікі, здаецца, самі лезуць табе ў кошык, колькі ні збірай іх...

У мінулым годзе ў паэтэсы выйшаў зборнік вершаў «Палачанка» (і гэта не першы зборнік). Летась жа нарадзілася і вершаваная яе кніжка для дзяцей. Сёлета беларускія часопісы і газеты надрукавалі не адзін «кошык» яе новых вершаў, друкавалі яе аповесць і апавяданні. І сёлета ж, зноў, чытач атрымаў новую паэтычную кніжку з ветлай шчырай назвай — «Людзі добрыя»...

Хто ж яны — гэтыя людзі?

А ўсё гэта нашы добрыя знаёмыя. Нашы сучаснікі. І партызан, які аддаў жыццё за шчасце роднае зямлі. І салігорскі шахцёр, які спусціўся ў шахту, каб адарыць зноў жа родную зямлю новай красой, новым багаццем. І маладая маці, якая схілілася над калыскай свайго першага птушаняці і гушчае-спявае яму сваю калыханку...

Шчыра дзеліцца з чытачом паэтэса сваімі пачуццямі — сваёй радасцю і смуткам, сваімі імкненнямі і надзеямі, шчыра аддае ім гэтыя пачуцці разам з уласным сэрцам. І просіць таму ў чытача толькі аднаго:

«Людзі добрыя,

не выбівайце
З рук маіх карандаш-бегунок,
Лепш пацешцеся,

паспагадайце,
Бо для вас мой шчырайшы радок».

І сапраўды — на радкі гэтыя «шчырайшыя» зборніку «Людзі добрыя» пашанцавала... Перагортваеш старонку за старонкай, прабягаеш верш за вершам — і, здаецца, сам ты блукаеш па духмяных сунічных сцежках, здаецца, сам, як і гэтыя «ягдніцы з кубачкамі меленькімі», наровіш: «Тую — у кубак, а другую — у рот!..» А то доўга-доўга, закінуўшы галаву, праводзіш позіркамі сумотны жураўліны клін у вырай. Доўга стаіш вось гэтак недзе далёка на родным вясковым выгане і слу-

хаеш развітальны яго крык... А то яшчэ разам з паэтэсай расчулена прыгадваеш і ты сваю першую школу, таксама не вельмі каб самавітую, хіба што толькі пад чырвоным бляшаным дахам на ўзгорку, у засені маладых акацый... Гэта з тых «картвых гарнітурчыкаў» выраслі і потым, калі пазвала Радзіма, сталі грознымі месціцамі-партызанамі і твае колішнія аднакашнікі... Гэта яны, твае таварышкі-аднагодкі, колішнія дзяўчаткі «з паркалёвымі стужкамі ў косах»:

«Крочылі полем спаленым,
Шляхамі страшнай вайны

І плакалі на развалінах
І мерзлі ў акопах яны.
У лужынах брудных мыліся,
Прычэсваліся пад дажджом,
Па косах сваіх журыліся
Пад гулкі гарматны гром...
Пужаліся свісту міны,
Чужых незвычайных вачэй,
А гінулі, як мужчыны,
Абняўшы зямлю ямчэй»...

...Перагарнуўшы апошнюю старонку, нарэшце, і сам ты разам з паэтэсай азіраешся на сваё юнацтва, з журбой праводзячы ў дарогу спачатку юнацтва малодшых сяцёр, а потым і ўласных дачок...

Лірыка Еўдакіі Лось — не пакаёвая лірыка з млявымі пакаёвымі кветкамі і ўздыхамі. Яе вытокі пачынаюцца з любові і адданасці роднай зямлі, народу, Радзіме.

«Ах, Беларусь, мая ты доля,
Мая сляза і пацалунак,
Маё рунеючае поле,
Мой песнямі набіты клунак!
Імя тваё дае мне сілы,
Хоць не хвалюся я табою, —
Як пацалункам самым мілым,
Як самай горкаю слязою»...

Так шчыра і сціпла льецца паэтычная ручаіна.

У зборніку Еўдакіі Лось не ўсё на аднолькавым паэтычным дыханні, не ўсё роўна. Ёсць вершы, над якімі паэтэсе не шкодзіла б яшчэ падумаць, яшчэ пахвалівацца... Аднак пра гэта ёй скажучь яе сябры-паэты. І скажучь і дапамогуць.

Маё ж кароткае слова — толькі слова ўдзячнага чытача, які сам любіць вершы і які не можа змоўчаць, не парайць іншым: «Таварышы, абавязкова пачытайце «Людзей добрых».

Невялікая кніжка гэта, спадзяюся, і вам, як і мне, падорыць радасць.

І не толькі гэта. «Людзі добрыя» ўпэўняць вас яшчэ і яшчэ раз, што «чалавеку быць чалавечным няцяжка зусім...»

МАЛАЛЕЦТВА... Які гэта цудоўны перыяд у жыцці чалавека! Канчаецца дзяцінства, і перад дзіцём адкрываецца свет новых перажыванняў, адчуванняў, магчымасцей. Абмежаваным і цесным здаецца падлетку кола яго нядаўніх дзіцячых інтарэсаў. Яго цягнуць да сябе грамадскія ідэалы, тэхніка, навука, літаратура, мастацтва. Ён хоча разбірацца ва ўсіх падзеях, ён адчувае прыток новых сіл. У юнакоў і дзяўчат узнікае нязвяданае раней няяснае, хваляючае пачуццё, якое яны стараюцца скрыць ад акружаючых, — цяга да процілеглага полу.

У пераходным узросце адбываецца інтэнсіўнае развіццё арганізма, узмацняецца дзейнасць эндакрынных залоз; пад уздзеяннем гармонаў, якія вырацоўваюцца гэтымі залозамі, мяняецца знешняе аблічча падлеткаў. У дзяўчат развіваюцца грудныя залозы, усе абрысы іх фігуры набываюць больш мяккія, жаночыя лініі. У хлопчыкаў грубее, «ламаецца» голас, з'яўляецца пушок на губе.

Не трэба прыцягваць увагу падлеткаў да гэтых змен, а тым больш рабіць іх прадметам жартаў, як часам яшчэ заведзена ў сем'ях. Чым спакойней, непрыкметней адбудзецца гэты пералом, тым лепш.

У хлопчыкаў 15—16 год могуць надыйсці палюцыі — самаадвольнае вывяржэнне семя, часцей за ўсё ўначы, у сне. У дзяўчынак перыяд палавога паспявання — 13—15 год — характарызуецца пачаткам менструацый. Падлеткаў трэба падрыхтаваць да гэтых падзей, растлумачыць іх заканамернасці і біялагічны сэнс.

Вельмі важна, каб у асобе бацькі, маці, педагога падлетак бачыў такога сябра, да якога ён можа звярнуцца з любым пытаннем, каб «тайны» прыроды паступова і спакойна адкрываліся яму ў гутарцы з тактычным і разумным выхавателем, урачом. Але як яшчэ часта дарослыя палахліва ўцякаюць ад прамых і чыстых у сваёй прамаце дзіцячых пытанняў, даючы магчымасць сыну або дачцэ атрымліваць звесткі аб самых інтымных баках жыцця дзе-небудзь на вуліцы, часта ў скажоным, брудным тлумачэнні.

Самая вялікая небяспека, ад якой неабходна засцерагчы моладзь, — ранняе палавое жыццё. У пераважнай большасці выпадкаў — гэта жыццё пазашлюбнае, гэта выпадковыя сувязі, якія спусташаюць душу, расхітваюць здароўе, могуць прывесці да венерычных захворванняў. Ранні пачатак палавога жыцця патрабуе ад юнака вялікай затраты энергіі,

НА парозе СТАЛАСЦІ

Кандыдат медыцынскіх
навук О. К. НІКАНЧЫК

што выклікае агульнае знясіленне арганізма, знясіленне палавых залоз, а ў далейшым зніжае патэнцыю. Дзяўчына ж, амаль, як правіла, расплачваецца за выпадковыя сувязі гінекалагічнымі захворваннямі, рознымі запаленчымі працэсамі. Гінекалагічныя захворванні, перанесеныя ў маладым узросце, часта назаўсёды пазбаўляюць жанчыну магчымасці стаць маці.

Паддаючыся мінутнаму захапленню, гэтыя маладыя людзі паступова апускаюцца маральна, робяцца няздольнымі да сапраўднага кахання, нявартымі яго. Як жа страшэнна абкрадаюць яны саміх сябе! Пазбавіцца кахання — гэта значыць пазбавіцца самага светлага шчасця, не ведаць мінут натхнення і захаплення.

Гавораць, што кожны закаханы становіцца пазтам. І гэта праўда — каханне памнажае сілы чалавека, кліча яго на працу і на подзвіг.

Выдатны рускі вучоны І. І. Мечнікаў адрозніваў тры важныя этапы ў жыцці чалавека — палавая спеласць, агульная спеласць і шлюбная спеласць. Гэты апошні перыяд азначае не толькі завяршэнне фізічнага развіцця — ён азначае таксама, што маладыя людзі ўжо

дасягнулі поўнай самастойнасці, што яны гатовы да той узаемнай адказнасці, якую накладае на іх сямейнае жыццё, гатовы да выхавання дзіцяці.

Поўная дысгармонія прыроды заключаецца ў тым, што палавое пачуццё абуджаецца на многа раней. Але ж яго можна падаўляць, ім можна кіраваць. Не толькі можна, але і трэба, неабходна!

Пошлыя, разбэшчаныя людзі нярэдка апраўдваюць ранняе палавое жыццё тым, што ўстрыманне нібыта шкодна для здароўя. Гэтым аргументам мужчыны такога тыпу карыстаюцца для таго, каб схіліць дзяўчыну да інтымнай блізкасці. Між тым падобнае сцвярдзенне не мае абсалютна ніякіх падстаў. Навукай даказана, што ўстрыманне не прыносіць ніякай шкоды. Наадварот, уменне валодаць сабой, падпарадкоўваць свае інстынкты розуму сведчыць аб сіле волі; іменна яно ў канчатковым выніку адрознівае чалавека ад жывёлы, узвышае і ўзнімае яго.

Наша моладзь расце і фарміруецца ў атмасферы высокай ідэйнасці і маральнай чысціні.

І тым не менш мы не маем права забываць аб чужых, разбэшчваючых уплывах, якія, як

дрэнны пах, што прасочваецца ў любую шчыліну, непрыкметна пранікаюць у асяроддзе моладзі то з вульгарнымі па рок-н-рола, то з пошлым кінафільмам, то з невядома адкуль прывезенай парнаграфічнай карцінкай.

Юнакам і дзяўчатам, якія ўступаюць у пару сталасці, уласціва пераацэньваць і свае сілы і меру сваёй самастойнасці. Гэта таксама адна з асаблівасцей пераходнага ўзросту. Але дрэнна, калі і акружаючыя дарослыя пачынаюць лічыць, што падлетак у 16—17 год ужо можа быць прадастаўлены сам сабе, калі яго правядзеннем часу, яго схільнасцямі і густамі перастаюць цікавіцца.

Напрыклад, юнак або дзяўчына адзначае свой дзень нараджэння, якое-небудзь свята. Кампанія падлеткаў збіраецца ў асобнай кватэры, прычым бацькі лічаць добрым тонам на гэты вечар куды-небудзь пайсці, каб «не перашкаджаць моладзі». Дзецім дазваляецца нават купіць бутэльку лёгкага віна, а дзе адна бутэлька, там дзве і тры! Зусім не таму, што гэтыя хлопчыкі і дзяўчынкі дрэнныя, разбэшчаныя, а з таго ж «падлеткавага» выхавання, з імкнення здавацца дарослымі яны п'юць праз сі-

лу, спрабуюць перасягнуць адзін аднаго.

Алкаголь узбуджае дзейнасць палавых залоз, туманіць мозг, прытупляючы яго вышэйшыя функцыі, яго стрымліваючыя цэнтры. Невыпадкава ж большасць сексуальных правапарушэнняў робіцца ў стане ап'янення.

Нявінная вечарынка падлеткаў часам набывае для некаторых яе ўдзельніц трагічны фінал — фінал, пра які часам ведае толькі ўрач.

Выхаванне — складаны і тонкі працэс, які складаецца з тысяч непрыкметных, але заўсёды важных дробязей.

Ужо з дашкольнага ўзросту хлопчыка трэба прывучаць прапускаць дзяўчынку першай у дзверы, уступаць ёй месца. З малых год ён павінен адчуваць, што дзяўчынка патрабуе асобых, беражлівых адносін. Для падлетка павінна быць само сабой зразумелым, што паляпванне па плячы, жартаўлівыя абдымкі або барацьба, дапушчальныя з таварышам, зусім не дапушчальныя ва ўзаемаадносінах з дзяўчынай.

Бацькам, выхавацелям, акружаючым дарослым трэба тактычна і непрыкметна асцерагаць падлеткаў ад усяго таго, што ўзбуджае іх пачуццёвасць і нездаровую цікаўнасць, — ці будзе гэта двухсэнсавы анекдот, расказаны ў іх прысутнасці, або непадыходзячая кніга, або залішне адкрытая сукенка.

Прыклад старэйшых мае велізарнае значэнне для правільнага фарміравання ўзаемаадносін паміж хлопчыкамі і дзяўчынкамі. Калі хлопчык бачыць, што бацька і маці беражліва адносяцца адзін да аднаго, калі ён прывык да таго, што маці заўсёды аказваецца павяга, ён не дапусціць вольнасці ў адносінах да сваёй школьнай сяброўкі.

Вялікае значэнне ў правільным выхаванні падлетка мае фізічная культура.

Спорт, праца, вучэнне, свет цудоўнага — усё адкрыта для нашых юнакоў і дзяўчат. Радзіма клапоціцца пра іх, робіць усё для таго, каб шчасліва прайшло іх юнацтва, каб яны ўступілі на парог сталасці здаровымі духоўна і фізічна, гарманічна развітымі, поўнымі сіл.

— А мы думаем, што мы лятаем... Вось Валя ўзяла дзек узляцела! — так, з добрай прафесійнай заідрасцю сустрэлі паведамленне, што ў космас узнялася такая ж, як яны, маладая савецкая дзяўчына, бортправадніца Мінскага аэрапорта. На здымку (злева направа): бортправадніца Л. Прохарчына, дыспетчар аддзела перавозак Э. Клёцкіна, бортправадніца А. Качур, памочнік начальніка аддзела перавозак Р. Кандысбрат і бортправадніца Н. Шляшынская.

Фота
П. Наватарава.

Каб свежы пірог, прыгатаваны з сухога пясочнага цеста, пры наразанні не крышыўся, яго трэба рэзаць нагрэтым нажом, а з больш мяккага цеста — нажом, змочаным у халоднай вадзе.

Пасераваная мука, якой запраўляюць пюрэпадобныя і заправачныя супы, не толькі паліпшае іх смакавыя якасці і павышае пажыўную каштоўнасць стравы. Яна засцерагае вітамін С ад разбурэння.

Металічныя лісты з духовак чысцяць вільготнай сумессю янога-небудзь парашка (пясак, цёртая цэгла, «Алмазіт») з содай, мыюць шчоткай, выціраюць насуха і праграваюць у духоўцы да поўнага знішчэння вільгаці.

Здыманне накіпу ў чайніках і самаварах. Накіп з'яўляецца насленнем солей, якія змяшчаюцца ў вадзе і адкладаюцца пры кіпенні. Каб зняць накіп, трэба прыгатаваць кашку з пітной соды і халоднай вады, уцёрці ў паверхню накіпу, затым змачыць моцным воцатам. Сода, злучаючыся з воцатам, разбурае накіп. Пасля такой апрацоўкі рыхлы накіп, які слаба трымаецца, без асаблівай цяжкасці здымаюць драўлянай палачкай. Пры тоўстых, вельмі шчыльных насленнях накіпу гэтую аперацыю паўтараюць.

Каб ліквідаваць непрыемны пах з бутэлек і слоікаў, трэба насыпаць у іх сталовую лыжку молатай гарчыцы і напоўніць халоднай вадой. Пакіньце сумесь у бутэчках або слоіках мінімум на дзёсяць, а затым апалясніце іх вадой.

Хочаце лёгка і хутка памыць вонкі або вялікае люстэрка? Растварыце ў вадзе, якой іх будзеце мыць, палавіну сталовай лыжкі спірту.

Калі заднікі новых туфляў вам ціснуць, натрыце іх мылам.

Плямы ад какавы або кавы трэба выводзіць цёплай і вельмі салёнай вадой, а затым прамыць вялікай колькасцю халоднай вады.

КАРЫСНЫЯ ПАРАДЫ

ДОГЛЯД ВАЛАСОЎ

Пакладзіце ў вадку для мыцця галавы пітную соду (20 г на літр вады). Гэта добра ачышчае скуру і засцерагае ад выпадзення валасоў.

Добрым танізуючым сродкам для валасоў з'яўляецца яечны жаўток, які трэба ўціраць пальцамі ў скуру, падзяляючы валасы на прабор. Прамасіраваўшы як належыць скуру жаўтком, пачакайце мінімум 15—30, каб жаўток увабраўся ў скуру. Затым намачыце галаву невялікай колькасцю цёплай вады, добра пратрыце і толькі потым спаласніце цёплай вадой, дадаўшы ў яе крыху воцату. Жаўток ачышчае скуру гэтак жа добра, як і мыла.

Светлыя валасы захоўваюць колер і набываюць прыемны бляск, калі іх паласкаць настоем рамонку. Каштанавыя валасы добра паласкаць адварам арэхавага лісця.

Для таго, каб знікла перхачь, мойце галаву з пітной содай (20 г на літр вады) і ўцірайце кожны тыдзень у скуру раствор з 75 г спірту з 25 г гліцэрыны; гэты раствор трэба ўціраць у карэнні валасоў 2—3 дні запар. Добра ўціраць і раствор з 200 г гарэльні з 5 г рыцыны і 0,5 пілакарпіну. Рабіце ўціранне некалькі дзён запар, затым памыйце галаву жаўтком, змешаным з невялікай колькасцю вапнавай вады, і спаласніце.

ТЛУСТЫЯ ВАЛАСЫ

Нават вельмі тлустыя валасы не трэба мыць часцей аднаго разу ў тыдзень, таму што ад частага мыцця або ўжывання прэпаратаў, якія змяшчаюць спірт, салёныя залозы раздражняюцца і пачынаюць выдзяляць яшчэ больш скурнага сала. Дзейнасць салёных залоз можа рэгулявацца масажам карэнняў валасоў, які павінен працягвацца 10—15 минут. Падушачкамі пальцаў (ні ў якім разе пазногцямі) моцна расціраюцца карэнні валасоў. Штодзённае расчэсванне валасоў шчоткай некалькі разоў запар ад карэнняў валасоў да самых канцоў ва ўсіх напрамках таксама дае добры эфект. Пры расчэсванні валасы трэба падумаць, а не залізваць. Трэба ўжываць шчотку са шчацін, а не жалезную або нейлонавую.

СУХІЯ ВАЛАСЫ

Сухія валасы трэба мыць радзей за тлустыя. За 2 гадзіны да мыцця іх неабходна змазаць рыцынай або алеем. Магчыма, вам гэта здасца дзіўным, але і пры сухіх валасах неабходна рабіць масаж галавы, таму што ён рэгулюе дзейнасць салёных залоз і выклікае больш моцны прыліў крыві да валасоў. Таму і пры тлустай, і пры сухой скуры, а таксама і пры выпадзенні валасоў масаж неабходны на свайму дабратворнаму ўздзеянню. Валасы могуць выпадаць не толькі ў выніку парушэння дзейнасці унутраных органаў, але і пры наяўнасці перхачі або пры прычосках з моцна нацягнутымі і заплеценымі ў тугія косы валасамі.

КРУГІ ПАД ВАЧЫМА

Цёмныя кругі пад вачыма часцей за ўсё бываюць у выніку некаторых зрушэнняў у арганізме — захворванняў яечнікаў, нырак, страўніка і печані, ператамлення або недасыпання. Хворыя на хранічныя запоры таксама часта маюць кругі пад вачыма. Часам яны могуць павялічвацца і ў выніку адсутнасці падскурнага слою тлушчу або надзвычай тонкай скуры, праз якую відаць крывяносныя сасуды. Калі вельмі моцныя кругі пад вачыма, звярніцеся да ўрача. Апрача таго, мы рэкамендуем наступнае: пазбягайце тлустай ежы, не зложывайце чаем, кавой, вострымі стравамі і алка-

голем, ешце як мага больш гародніны, спіце не менш 8—10 гадзін у суткі, кожную раніцу нашча выпівайце шклянку адвару рамонку без цукру, рэгулярна рабіце кампрэсы на вочы з халоднага адвару рамонку, свежага малака або адвару пяташкі.

НОГІ

Вельмі дрэнная прывычка насіць панчохі з круглымі рызінкамі. Гэта не толькі шкодна для кровазвароту, але і вельмі непрыгома. Месца, якое сцягвае рызінка, робіцца таней, цямнее. На ім застаецца рубец. Любая з вас можа пашчыце сабе вузкі паясок з чатырма рызінкамі, які не будзе дорага каштаваць і пазбавіць вас ад непрыемных вынікаў.

У маладым узросце, калі афармляюцца ногі, вельмі важна насіць зручны абутак, ён павінен адпавядаць размеру нагі, г. зн. не быць вельмі вялікім, але і не маленькім. Шырокі абутак і рызінавыя тапачкі расшыраюць і дэфармуюць ногі, а пры нашэнні маленькага вузкага абутку на пятках і пальцах утвараюцца мазалі. З 15—16 год можна насіць абутак на невялікім абцасе (3 см).

ПАЎНАТА І ВАЛАСАТАСЦЬ

У час палавога паспявання некаторыя дзяўчаты вельмі моцна паўнеюць, але звычайна гэта не з'яўляецца вынікам якіх-небудзь сур'ёзных прычын. У большасці выпадкаў паўната выклікаецца тым, што арганізм яшчэ не паспеў прыстасавацца да змен, якія надышлі ў ім. Наперакор гэтаму многія дзяўчаты баяцца паўнаты і перастаюць добра харчавацца; яны не ведаюць, што гэта вельмі шкодна ў іх узросце, калі арганізм расходuje шмат энергіі і мае патрэбу ва ўзмоцненым харчаванні. Калі паўната пачынае прымаць трывожныя меры, неабходна звярнуцца да ўрача, які назначыць вам адпаведную дыету.

Самы няшкодны спосаб пахудзець — гэта гімнастыка. Рабіце гімнастыку рэгулярна. У некаторых дзяўчат паяўляецца валасатасць, што таксама з'яўляецца вынікам змен, якія адбываюцца ў арганізме. Ні ў якім разе не трэба вырываць валаскі пінцэтам або галіць іх. Калі неабходна знішчыць валасы звярніцеся да ўрача.

СЛЯДЫ ЦЯЖАРНАСЦІ

Каб не атрымаць так званыя «палосы цяжарнасці» на скуры жывата і ног пасля родаў, а ў некаторых жанчын і на грудзях, трэба ўжо на трэцім месяцы цяжарнасці рабіць зусім лёгкі масаж скуры з тлустым ланаліновым крэмам, пакуль скура не ўбярэ ўвесь крэм. Утвораныя палосы вельмі цяжка знішчыць. Іх можна зменшыць энергічным масажам, робячы кругападобныя рухі ў вобласці жывата, а на нагах — ад калена ўверх дзвюма рукамі, змазаўшы іх папярэдне крэмам. Адна рука пры гэтым ідзе за другой.

МАЛЕНЬКІ БЮСТ

Невялікі, недаразвіты бюст часцей за ўсё сустракаецца ў худых жанчын. Ёсць такі склад, пры якім некаторыя часткі цела больш развітыя за кошт бюста. Узмацняючы харчаванне і прымаючы як мага больш вадкасці — супаў, піва і г. д., можна павялічыць бюст. Гімнастыка, масаж і халодны душ, а таксама спорт, галоўным чынам плаванне, добра дапамагаюць у даным выпадку. Але калі ўсё гэта не дае вынікаў, прычыну трэба шукаць у дзейнасці яечнікаў і іншых залоз унутранай сакрэцыі. У такіх выпадках лепш за ўсё звярнуцца да ўрача, які, напэўна, прапіша лячэнне гармонамі.

(З балгарскага часопіса «Лада»).

ЛЕКАВЫЯ САЛАТЫ

Далёка не ўсім вядома, што капуста — лепшае лякарства для хворых на страўнікавыя хваробы, рэўматызм, дрэнны абмен рэчываў. Асабліва карысныя салаты з сырой капустой. Дарэчы, гэтыя простыя і даступныя кожнай гаспадыні стравы лягчэй за ўсё прыгатаваць.

Для гэтага чатырыста грамаў тонка нашаткаванай белаканчанай капусты і два нарэзаныя маленькімі кубікамі яблыкі трэба змяшаць з двюма сталовымі лыжкамі таматнага пюрэ, двюма лыжкамі алею і адной дробачкай цукру. Усё гэта абавязкова трэба пасаліць, пасыпаць зялёнай цыбуллі і паліць натуральным лімонным сокам або воцатам.

Ёсць і іншыя рэцэпты для прыгатавання салаты.

Можна чатырыста грамаў капусты, 2—3 яблыкі і невялікую цыбуліну парэзаць і змяшаць з двюма сталовымі лыжкамі воцату або лімоннага соку, дробачкай цукру і двюма чайнымі лыжкамі нацёртага хрэну. Прыправы да салаты можна служыць як мянзэ, так і соус з кефіру і алею. Смак салаты толькі палепшыцца ад дадання ў яе іншай гародніны — морквы, буракоў, сельдэрэю, пятрушкі.

Многія гаспадыні ўжываюць буркі толькі для запраўкі баршчу. А між тым з даўніх часоў у народнай медыцыне іх рэкамендуецца як сродак для прафілактыкі і лячэння такой непрыемнай хваробы, як грып.

Вельмі смачная салата з вараных буракоў з воцатам, імёнам, лаўровым лістам, маслам, соллю і хрэнам.

Да салаты з сырой гародніны і буракоў добра дадаць кіславатых яблыкаў і ўсё добра прыправіць воцатам або лімонным сокам, алеем.

Каб стравы з буракоў не былі прэснымі, трэба ўжываць больш прыпраў.

Вельмі карысным з'яўляецца таксама стручковы перац. Ён змяшчае шмат вітамінаў С, А, Р. Салата са стручковага перцу вельмі простая. Стручкі ў сырым выглядзе трэба нарэзаць палоскамі, падсаліць і паліць алеем. Гэта і будзе лякарства ад усіх або, прынамсі, ад многіх хвароб.

АКРОШКА МЯСНАЯ

Хлебнага квасу або адвару 4 шклянкі, смажанага мяса (яблычны, цялячыны або свініны) 150 г, свежыя агуркі 2 шт., 1 яйка, зялёная цыбуля, кроп, сметаны паўшклянкі, цукар, соль, гарчыца.

У хлебны квас або адвар кладуць сметану, цукар, сталовую гарчыцу, соль і размешваюць. Затым дадаюць нарэзаныя ў выглядзе квадрацікаў смажанае мяса, свежыя агуркі, зваранае крута і разрэзанае на чатыры часткі яйка, дробна нарэзаную зялёную цыбулю, кроп.

Замест хлебнага квасу або адвару можна браць маслёнку або сыраквашу.

ВЫМЯ СМАЖАНАЕ

Вымя 300 г, 1 яйка, сухароў 2 ст. лыжкі, тлушчу 1 ст. лыжку, соль, перац.

Вымя адварваюць у вадзе на працягу 2—3 гадзін. Затым нарэзаюць на кавалкі, пасыпаюць соллю, перцам, змочваюць разведзеным яйкам, абкочваюць у сухарах і абсмажваюць на разгартым тлушчы.

Падаюць з адваранай бульбай, таматным соусам, салатай.

КУЛІНАРЫЯ

БУЛЬБА СА СМЕТАНКОВЫМ МАСЛАМ І ТВАРАГОМ

Бульбы 1 кг, соль, зялёная, сметанковага масла 50 г, тварагу 250 г, паўшклянкі сметаны.

Бульбу адварваюць да мяккасці ў падсоленай вадзе або на пары, выкладваюць у глыбокае блюда, пасыпаюць дробным кропам.

У твараг дадаюць сметану, соль, перамешваюць, кладуць кавалачак сметанковага масла. Да тварагу можна дадаць дробна нарэзаную радыску або агуркі, зялёную цыбулю, больш сметаны і падаць з адваранай бульбай без сметанковага масла.

Асобна падаюць малако, сыраквашу або кефір.

БІТОЧКІ З ГРЫБОЎ

Грыбоў (адвараных або салёных) 300 г, сметанковага масла 1 ст. лыжку, малака $\frac{1}{2}$ шклянкі, 1 яйка, соль, зялёная пятрушкі, цыбуля рэпчатая, белы хлеб, сухары, тлушч (для смажання).

Грыбы разам з замочаным у малац белым хлебам прапускаюць праз мясарубку, дадаюць падсмажаную на сметанковым масле рэпчатую цыбулю, яйка, соль, зялёная пятрушкі і размешваюць.

З масы робяць круглыя біточкі, абкочваюць у сухарах і смажаць на тлушчы з абодвух бакоў да ўтварэння карычневай скарынкі.

Падаюць з бульбай, таматным соусам, ліставой салатай.

ЯБЛЫЧНАЯ ЗАПЯКАНКА З ЯЙКАМ

Яблыкаў 600 г, ягаднага варэння 150 г, 4 яйкі, цукру 2 ст. лыжкі, паўшклянкі малака, сухары або пшанічная мука.

Яблыкі ачышчаюць ад скуркі, выразаюць сарцавіну, запяўняюць варэннем і кладуць у змазаную сметанковым маслам форму. Яечны жаўток збіваюць з цукрам, дадаюць сухары або пшанічную муку, малако, соль, усё перамешваюць. Дадаюць збіты яечны бялок і сумессю заліваюць яблыкі. Запякаюць у духоўцы 25—30 мінут. Замест варэння сярэдзіну яблыкаў можна запоўніць дробнымі арэхамі або міндалем, а таксама цукрам з карыцай.

СМАЧНЫЯ АГУРКІ

2 кг агуркоў, 150 г хлеба, 2—3 лаўровыя лісты, 50 г солі, 2 л вады, некалькі галінак кропу, 20 г перцу гаршком, зубок часнаку.

Падрыхтаваць пяцілітровы шклянны або гліняны слоік. Падрумяніць у духоўцы 150 г нарэзанага тонкімі лустачкамі хлеба. Прамыць агуркі, зрэзаўшы з абодвух канцоў і паправаваўшы, ці не горкія яны на смак, пракалоць іх кончыкам нажа ў некалькіх месцах. Запіяць з 50 г солі 2 л вады і астудзіць яе.

На дно слоіка пакласці лустачкі хлеба, узяць палавіну агуркоў і заклаці іх туды старчма на хлеб, пакрыўшы

зноў, слоём хлеба і такім жа слоём агуркоў. Усё гэта зноў пакрыць лустачкамі хлеба. Пры укладванні агуркоў трэба іх перасыпаць чорным перцам гаршком, лаўровым лістом, працёртым часнаком і кропам. Напоўніць слоік падсоленай вадой так, каб яна закрыла верхні слой хлеба, накрыць слоік талеркай або сподачкам і пакінуць стаяць у даволі цёплым месцы (на кухні або на сонцы) на 5—6 дзён, пакуль агуркі не стануць паўпразрыстымі і жоўта-зялёнымі.

Агуркі, якія ўсаліліся, дастаць і пакласці зноў у слоік з працэджаным марынадам, які павінен захоўвацца ў халодным месцы.

У вялікую гарачыню гэты марынад можна ўжываць у якасці прахаладжальнага напітку.

Засоленыя такім чынам агуркі захоўваюць свой смак і цвёрдасць у халодным месцы толькі 6—8 сутак.

ВАРЭННЕ СА СЛІЎ

1 кг сліў, 1 кг цукру, 1 шклянку вады.

Спелыя, але цвёрдыя слівы абліваюць варам, каб растрэкалася скурка, астуджаюць, перакладваюць у халодную вадку, здымаюць скурку, разразаюць удоўж і вымаюць костачкі. Затым слівы заліваюць падрыхтаваным гарачым цукровым сіропам і пакідаюць на 6—8 гадзін. Сіроп заліваюць, вараць, зноў заліваюць ім слівы і вытрымліваюць 2—4 гадзіны. Пасля вытрымкі вараць сіроп разам са слівамі да гатоўнасці (слівы становяцца празрыстымі і патанаюць у сіропе). Гатовае варэнне астуджаюць і перакладваюць у слоікі.

Калі слівы вараць з костачкамі і скуркай, то іх папярэдне наколваюць у некалькіх месцах іголкай, абварваюць, апускаючы сіта з пладамі ў вар, пакуль не лопне скурка, астуджаюць у халоднай вадзе, заліваюць цукровым сіропам і вараць.

зам са слівамі да гатоўнасці (слівы становяцца празрыстымі і патанаюць у сіропе). Гатовае варэнне астуджаюць і перакладваюць у слоікі.

Калі слівы вараць з костачкамі і скуркай, то іх папярэдне наколваюць у некалькіх месцах іголкай, абварваюць, апускаючы сіта з пладамі ў вар, пакуль не лопне скурка, астуджаюць у халоднай вадзе, заліваюць цукровым сіропам і вараць.

ВАРКА ВАРЭННЯ Ў НЕКАЛЬКІ ПРЫЁМАЎ

Плады ў варэнні павінны захоўваць сваю форму, быць цэлымі. Для таго, каб яны не разварваліся, варэнне вараць у некалькі прыёмаў, з большымі або меншымі перапынкамі. Уварванне пладоў чаргуюць з астуджваннем, выстойваннем іх у сіропе. Такая шматразовая

варна (1—3 разы) садзейнічае насычэнню пладоў цукрам. У час выстойвання цукар пранікае ўнутр пладоў, а вада з іх — у сіроп.

Падрыхтаваныя ягады і фрукты заліваюць гарачым цукровым сіропам (60—65°) і вытрымліваюць 6—8 гадзін. Затым ягады і фрукты кіпяцяць разам з сіропам (часам кіпяцяць толькі цукровы сіроп і паўторна заліваюць ім ягады), зноў пакідаюць ягады для зацукроўвання на 2—4 гадзіны і толькі тады вараць да гатоўнасці.

Пры паўторным награванні неабходна павялічыць канцэнтрацыю цукру ў сіропе (уварваючы сіроп або дадаючы ў яго цукар).

Варэнне вараць у плоскіх, шырокіх, пакрытых эмаллю чыгунных каструлях. У іх варэнне варыцца раўнамерна, фрукты і ягады захоўваюць свой смак і колер. Для варкі можна выкарыстоўваць таксама тоўстыя алюмініевыя каструлі, але пакідаць у іх варэнне для астывання нельга, таму што пры гэтым крыху змяняецца яго колер і смак. Не трэба варыць вялікую колькасць ягад або фруктаў. Варэнне ў гэтым выпадку прыходзіцца варыць даўжэй, ягады разварваюцца, і яно не атрымліваецца такім пахучым.

Варку праводзяць на павольным агні, не мяшаючы, а час ад часу ўстрааючы каструлю, каб фрукты і ягады раўнамерна размяркоўваліся ў сіропе. Пенку, якая ўтвараецца ў час варкі, старанна здымаюць шумоўкай. Працягласць варкі залежыць ад формы і памеру каструлі, сілы агню, колькасці варэння, гатунку ягад і фруктаў, ступені іх спеласці і вагаецца паміж 30 і 45 мінутамі. Гатоўнасць варэння вызначаецца па наступных прыкметах: фрукты або ягады пацямнелі, сталі празрыстымі і не усплываюць на паверхню, а патанаюць у сіропе; сіроп не раствараецца ў халоднай вадзе, а цягнецца доўгімі ніткамі, кропля сіропу на халодным сподачку не расплываецца, захоўвае сваю форму. Пры з'яўленні гэтых прыкмет варку спыняюць і варэнне астуджаюць. У час астуджвання пасуду з варэннем некалькі разоў ўстрааюць, каб ягады раўнамерна размяркоўваліся ў сіропе. Гатовае варэнне перакладваюць у сухія чыстыя слоікі (ёмнасцю $\frac{1}{2}$ 1—2 л) і пакрываюць кружком цэлафану або пергаменту, якія адпавядаюць памеру слоіка. Каб варэнне не заплеснела, рэкамендуецца пергаментны кружок папярэдне змачыць у спірце. Слоікі перавязваюць пергаментам і захоўваюць у чыстым месцы, якое добра праветрываецца.

Мужчынскія фетравыя капелюшы трэба чысціць наступным чынам: вазьміце $\frac{1}{2}$ літра цёплай вады і растварыце ў ёй 1 сталовую лыжку шніпінару або нашатырнага спірту. Затым атрыманай сумессю пры дапамозе чыстага шматка або губкі працірайце пацёртыя месцы, пануль яны не ачысцяцца. Стужачку памыйце асобна ў той жа сумесі, высушыце яе, прапсушыце і прышыце зноў да капелюша.

САДОВАЯ ЗАМАЗКА І ВАР

Сплаўляюць 0,5 кг бітуму (прадаецца ў магазінах гаспадарчых тавараў у расфасаваным выглядзе як шавецкі вар) са 100 г шніпінару і ў атрыманы сплаў дадаюць 400 г сухой прасеянай охры. Замазку выліваюць у бляшанку, дзе яна застывае. Перад карыстаннем замозку асцярожна разаграюць на слабым агні. Захоўваюць садовую замозку трэба ў закаркаванай пасудзіне.

Вар садовы адрозніваецца ад садовай замозкі большай вязкасцю і ужываецца для замазвання ран у жывой драўніне. Вараць садовы вар так: сплаўляюць на слабым агні роўныя часткі парафіну і бітуму; на кожны кілаграм сплаву дадаюць пры памешванні 250 г прасеянай сухой охры або гліны. Ужываюць у цёплым стане.

„РАБОТНИЦА І СЯЛЯНКА“ ДАПАМАГЛА

Лізавета Мікітаўна Савіцкая, удава, маці ваеннаслужачага, звярнулася ў рэдакцыю з просьбай дапамагчы ёй у будаўніцтве дома.

На пісьмо рэдакцыі старшыня Слуцкага райвыканкома тав. В. Голуб адказаў:

«Гр-цы Савіцкай Л. М. выдзелена памяшканне памерам 6х6 м.

Вясной зруб будзе перанесены на сядзібу гр-кі Савіцкай і сіламі калгаса імя Куйбышава будзе дабудаваны. Дахавы матэрыял і дошкі на падлогу для заканчэння дома ў калгасе нарыхтаваны цалкам».

Нядаўна рэдакцыя пазваніла ў калгас імя Куйбышава. Дом пабудаваны, заканчваецца работы ўнутры дома. Хутка будзе наваселле.

— Ашчаслівілі! Далі асобную кватэру з усімі выгодамі. А лаяцца з кім? На лесвічную пляцоўку бегаць, ці што?

Мал. В. Ждана.

— Добра, што ты пазваніў мне, мілы; вось пяць гадзін ужо чакаю цябе з накрытым сталом.

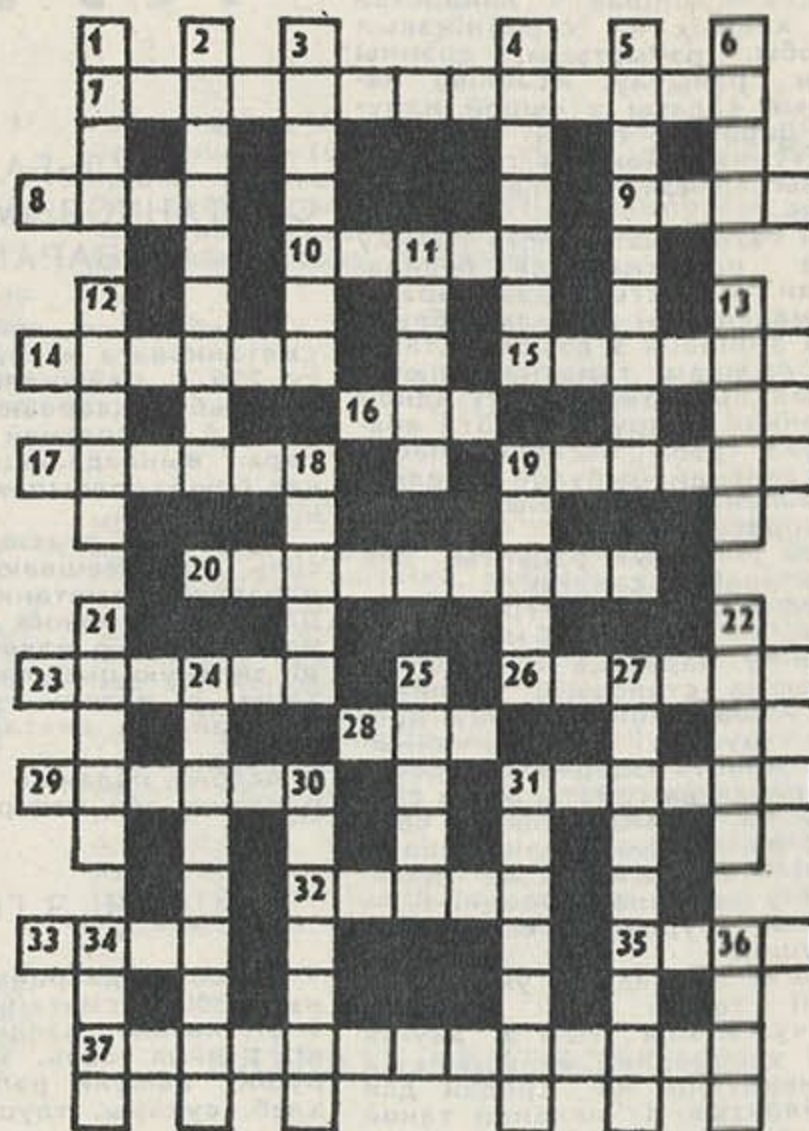
Мал. В. Цімака (Румынія).

На першай старонцы вкладки: рэкардсменка свету па парашутнаму спорту Вера Зубава.

Фота У. Дагаева і П. Нікіціна.

На чацвёртай старонцы вкладки: святая песні ў хлебарабаў Віцебшчыны.

Фота М. Мінковіча.

Па гарызанталі: 7. Радзіма народнага паэта БССР. 8. Хімічны элемент. 9. Адміністрацыйная адзінка. 10. Індыйскі паэт. 14. Размер кулі або снарада. 15. Савецкая паэтка. 16. Прыток Нёмана. 17. Тканіна. 19. Горад на рацэ Сож. 20. Касманаўт. 23. Агародная расліна. 26. Паэма А. Куляшова. 28. Прыток Віслы. 29. Грызун, шкоднік сельскай гаспадарні. 31. Раённы цэнтр Брэсцкай вобласці. 32. Горад на Усходняй Украіне. 33. Беларуская польна. 35. Траваедная жывёла пшчы. 37. Раздзел матэматыкі.

Па вертыкалі: 1. Рака на граніцы СССР і Кітая. 2. Спецыяліст у галіне энаноміі. 3. Савецкі кампазітар. 4. Жывёла класа паўзауоў. 5. Раённы цэнтр Гомельскай вобласці. 6. Частка машыны. 11. Пладовое дрэва. 12. Імя мужчыны. 13. Лясная расліна. 18. Горад у Эстоніі. 19. Верхняя частка дрэва. 21. Адмоўны герой у паэме Я. Коласа «Рыбакова хата». 22. Горад на Прыпяці. 24. Умельства прыгатавання ежы. 25. Горад у Гомельскай вобласці. 27. Прайм у дэце. 30. Знатная даярка Навагрудскага раёна. 31. Музычны інструмент. 34. Музычны знак. 36. Паэт у старажытных славян.

Склаў К. СІНЕВІЧ

На трэцяй старонцы вкладки: пераможцы трэцяй Усебеларускай спартакіяды, удзельніцы ІІІ Спартакіяды народаў СССР.

На здымках:

1. Фінішуе чэмпіён Еўропы заслужаны майстар спорту Марыя Іткіна.

2. Каманда велогоншчыц Мінска пераможца ІІІ Усебеларускай спартакіяды ў велогонках на 25 кіламетраў.

3. Дадзен старт забегу на 800 метраў. Наперадзе бяжыць чэмпіён спартакіяды Антаніна Мішуркіна.

4. Клаўдзія Кузняцова пераможца велогонкі на 20 кіламетраў, чэмпіённа спартакіяды.

5. Гродзенская гімнастка Тамара Аляксеева атрымала высокую адзнаку за выкананне складаных прантыкаванняў на бервяне.

Фота Д. Церахава, У. Кітаса.

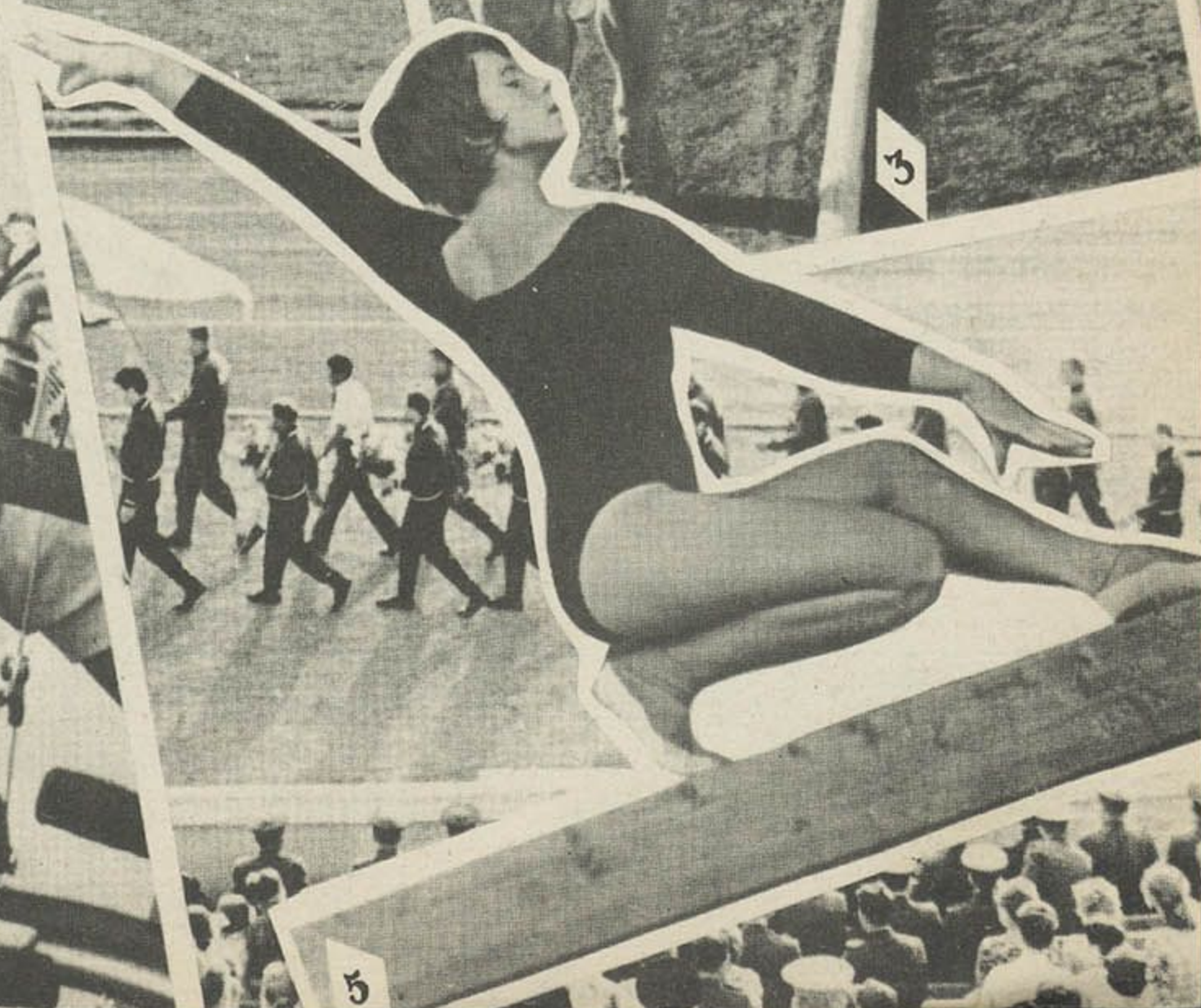
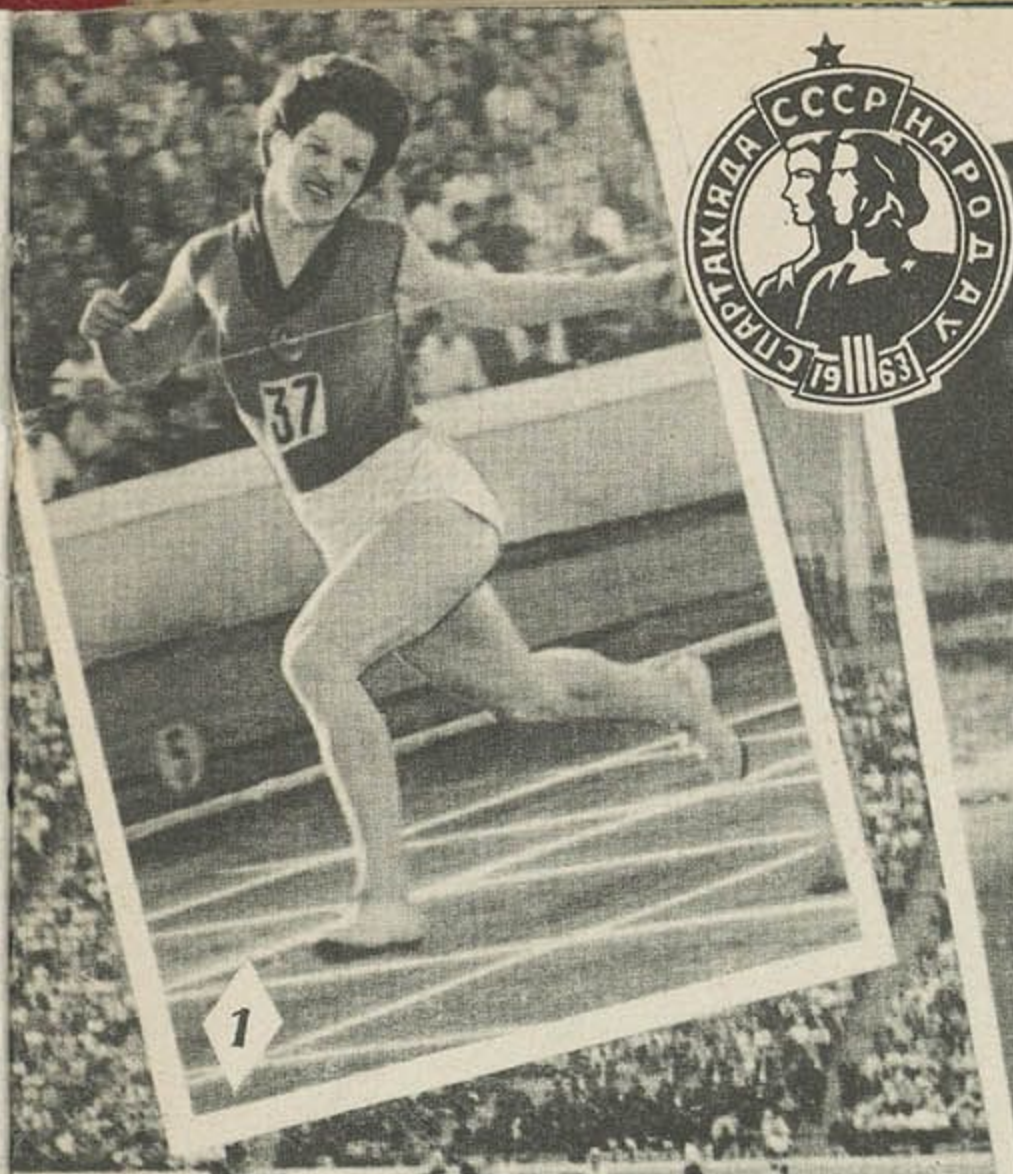
Адказны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія: М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, Т. Ц. ДЗМІТРЫЕВА, М. А. ЖЫДОВІЧ, Р. У. КУДРЭВІЧ, М. М. ТУР, В. І. ФІЛІПАВА, В. А. ЧАРНЯУСКАЯ.

АТ 03383.

Журнал «Работница и крестьянка» на беларуском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

Пап. да друку 29/VII 63 г. Друк. арк. 3. Аўт. арк. 4. Папера 60×90 $\frac{1}{8}$. Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.

Тэлефоны: адказн. рэдактара—3-17-51, адказн. сакратара—3-38-14, аддзелаў прамысловасці, сельскай гаспадаркі і культуры—3-38-24.

СР.
іскі
са.
20.
ова.
рні.
няй
пу-

спе-
іла
лас-
ны.
тка
га». 25.
ная
Му-

рус-
СР.
рту
рус-
ыць
мет-
со-
бер-
а.

7.
ркі

9.

74995

